

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**STROŠKI IN KORISTI REPUBLIKE SLOVENIJE V ZVEZI
NATO**

Ljubljana, februar 2004

SAŠO KVATERNIK

IZJAVA

Študent/ka _____ izjavljam, da sem avtor/ica tega diplomskega del, ki sem ga napisal/a pod mentorstvom

_____ in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____.

Podpis:

KAZALO

1. UVOD.....	1
2. NATO – ORGANIZACIJA SEVERNOATLANTSKE POGODBE.....	3
3. REPUBLIKA SLOVENIJA IN ZVEZA NATO.....	4
3.1. Razlogi za vključevanje Republike Slovenije v zvezo NATO.....	6
3.2. Alternative članstva v zvezi NATO z vidika Republike Slovenije	8
3.2.1. Oborožena nevtralnost.....	10
3.2.2. Zahodnoevropska unija - ZEU	12
4. STROŠKI VKLJUČEVANJA REPUBLIKE SLOVENIJE V ZVEZO NATO	13
4.1. Proračun zveze Nato	13
4.1.1. Civilni proračun.....	15
4.1.2. Vojaški proračun	15
4.2. Ocena stroškov vključevanja Republike Slovenije v zvezo Nato	17
4.2.1. Razvoj in modernizacija Slovenske vojske	20
4.2.2. Analiza obrambnih izdatkov Republike Slovenije	23
4.2.3. Obrambni izdatki v evropskih državah članicah zveze Nato in v Republiki Sloveniji ..	28
5. GOSPODARSKE KORISTI REPUBLIKE SLOVENIJE V ZVEZI NATO.....	32
5.1. Pričakovani in možni učinki vključitve v zvezo Nato na gospodarstvo Republike Slovenije..	33
5.1.1. Razvoj obrambne industrije.....	35
5.1.2. Priložnosti za tehnološko zahtevno proizvodnjo	36
5.2.3. Priložnosti za namensko proizvodnjo.....	37
6. SKLEP.....	39
LITERATURA	41
VIRI.....	42

1. UVOD

Republika Slovenija je leta 1991 postala samostojna in neodvisna država. Z osamosvojitvijo je prevzela nase odgovornost za nacionalno varnost, varnost svojih državljanov. Na vseh področjih družbenega življenja smo priča intenzivnim demokratičnim spremembam, tudi na obrambnem področju. Zato se je RS odločila za kombinacijo lastnega varnostnega sistema in povezave v mednarodne varnostne organizacije, kar naj bi omogočilo optimalno zagotavljanje nacionalne varnosti njenim prebivalcem.

Temeljni varnostno politični cilj zunanje politike RS je pridobitev polnopravnega članstva v zvezi Nato in Evropski uniji. Praksa potrjuje, da lahko edino zveza Nato, za katero je marsikdo nemara že mislil, da je s prenehanjem medblokovskih napetosti oziroma hladne vojne izgubila pomen, zagotovi mir in varnost v celoti. RS vidi v Natu enega ključnih in nepogrešljivih elementov današnje in jutrišnje evropske stvarnosti in zato se tudi čuti zavezana, da z zvezo Nato po najboljših močeh sodeluje ter si hkrati prizadeva, da bi si med njenimi članicami tudi sama zagotovila polnopravno članstvo. Podpora mednarodne skupnosti in članstvo v zvezi Nato bi Sloveniji omogočilo okrepitev obrambnega sistema do višje stopnje obrambne sposobnosti, občutek pripadanja zahodni civilizaciji, razvoj vojaške industrije in posredno ostalega gospodarstva, boljši dostop do moderne vojaške tehnike in tehnologije ter nenazadnje večja učinkovitost slovenske vojske.

Glede na predvideno vključevanje Republike Slovenije v zvezo Nato ter povečanjem obrambnih izdatkov z namenom financiranja obrambnih reform (profesionalizacija vojakov) ter zagotavljanja interoperabilnosti Slovenske vojske z vojskami držav zveze Nato, se zastavlja vprašanje, ali bo država sposobna v naslednjih letih zagotavljati uravnoteženost pri pripravi in izvajanju proračuna, kot tudi pri upravljanju s celotnimi javnimi financami ter makroekonomsko stabilnost in trajen ter stabilen narodnogospodarski razvoj.

Predmet diplomskega dela je sistem in pomen kolektivne obrambe, torej zveze Nato v Evropi. V diplomski nalogi si prizadevam zajeti kompleksnost slovenskega vključevanja v sistem kolektivne obrambe, ki vključuje vojaške razloge za vključitev v zvezo Nato, stroške članstva, ki jih prinaša ta odločitev in možne gospodarske koristi, ki jih Republika Slovenija lahko pričakuje po vstopu v zvezo Nato.

Diplomsko delo je razdeljeno na štiri vsebinske sklope. Prvo poglavje obravnava nastanek zveze Nato ter opis zveze Nato, njenih funkcij in nalog.

V drugem poglavju je opisano predvsem sodelovanje med Republiko Slovenijo in zvezo Nato. Opredelil sem razloge za vključevanje RS v zvezo Nato, kot najvplivnejšo in najučinkovitejšo vojaško-politično regionalno organizacijo v Evropi. Poudaril sem razloge oziroma koristi vstopa iz vojaškega, političnega in ekonomskega vidika. V drugem podpoglavju drugega dela sem prikazal alternative članstva v zvezi Nato, ki so prav tako sprejemljive z vidika RS in

dokazal, da zveza Nato od vseh varnostnih organizacij v Evropi daje največja varnostna in obrambna zagotovila za najnižje stroške.

Celotno tretje poglavje je namenjeno vprašanju stroškov vključevanja Republike Slovenije v zvezo Nato, ki postaja v slovenski politični in širši javnosti vse bolj aktualno. Prvo podpoglavje se nanaša na proračun zveze Nato, katerega sredstva so namenjena za vsakodnevno delovanje in zagotavljanje vsega potrebnega za posvetovanje, odločanje in kasnejše uresničevanje dogovorjenih politik in dejavnosti zveze. V tem podpoglavju je predstavljena struktura skupnega proračuna Nata, delitev stroškov in upravljanje s finančnimi viri. V drugem podpoglavju tretjega dela sem prikazal delež finančnega prispevka RS v skupni proračun zveze Nato oziroma višino »neposrednih« stroškov, ki bodo nastali ob vključitvi RS v zvezo Nato. V nadaljevanju sem nato predstavil načrtovani razvoj in modernizacijo Slovenske vojske in stroške povezane s to odločitvijo. Na podlagi zadnjih omenjenih dveh podpoglavij, ki sta bolj empirične narave, sem ugotovil, da se stroški priključevanja RS k zvezi Nato močno prepletajo s stroški razvoja Slovenske vojske, ki bi jih RS imela tudi če ne bi bila v fazi priključevanja zvez Nato, in jih je za potrebe izračuna skoraj nemogoče ločiti. Zato sem razdelil stroške priključevanja k Natu na posredne stroške, katerih številčno nisem podal in na neposredne stroške, katere je lažje oceniti. V naslednjem podpoglavju je opravljena analiza obrambnih izdatkov RS za obdobje 1992-2002. Predstavljena je tudi projekcija obrambnih izdatkov do leta 2010 oziroma 2015. V zadnjem podpoglavju tega dela sem se osredotočil na obrambni proračun evropskih držav članic zveze Nato, ter prikazal za primerjavo s Slovenijo vrednosti, ki jih te države prispevajo za obrambo. Pri tem sem primerjal število pripadnikov oboroženih sil, višino obrambnih stroškov na vojaka in prebivalca in obrambni proračun. Na podlagi kvantitativnih primerjav sem prišel do obsega SV, ki bi omogočal uspešno vključevanje v sistem kolektivne obrambe Nata.

V četrtem oziroma zadnjem poglavju govorim o potencialnih oziroma možnih koristih, ki bi jih imela vključitev v zvezo Nato na gospodarstvo Republike Slovenije. Opredelil sem ekonomske razloge za vstop Slovenije v zvezo Nato, kjer sem poudaril, da bi Slovenija z vstopom v zvezo Nato pridobila ne samo na področju varnosti, ampak bi bila deležna določenih koristi tudi na gospodarskem področju. Čeprav sem zaključil, da je opredelitev ekonomskih učinkov težko določljiva, pa ugotavljam, da so učinki članstva v Natu z gospodarskega stališča pozitivni. V kolikšni meri bodo ti učinki pozitivno vpilivali na gospodarstvo, pa je predvsem odvisno od sposobnosti oziroma organiziranosti posamezne države.

2. NATO – ORGANIZACIJA SEVERNOATLANTSKE POGODBE

NATO (The North American Treaty Organisation) je Organizacija Severnoatlantske pogodbe, ki je bila ustanovljena 4. aprila 1949 s podpisom Severnoatlantskega sporazuma v Washingtonu in je po svoji obliki obrambno zavezništvo držav. Pogodbo so podpisali zunanji ministri dvanajstih držav ustanoviteljic: Belgije, Kanade, Danske, Francije, Islandije, Italije, Luxemburga, Nizozemske, Norveške, Portugalske, Velike Britanije in ZDA. Grčija in Turčija sta se zvezi priključili leta 1952, Nemčija leta 1955 in kot zadnja šestnajsta se je v obdobju »hladne vojne« zavezništvu leta 1982 pridružila Španija. 12. marca leta 1999 so k zvezi Nato pristopile še Češka republika, Madžarska in Poljska. Zveza Nato tako sedaj povezuje zvezo devetnajst neodvisnih držav v prostovoljni varnostni sistem, kjer se vse naloge, tveganja in odgovornosti delijo. Ustanovitev zveze Nato je pomenila začetek novega obdobja v evropski in mednarodni skupnosti (Nato Handbook, 1995, str. 3-11).

Severnoatlantski sporazum je mednarodna pogodba o ustanovitvi zveze Nato ter mednarodno pravni in politični okvir za večstransko obrambno sodelovanje med državami podpisnicami. Namen sistematičnega obrambnega sodelovanja je odvrnitev oborožene agresije na eno ali več držav podpisnic oziroma, če do oborožene agresije pride, izvedba skupnega in usklajenega obrambnega sodelovanja. Skupaj z Marshallovim načrtom pa pojav zveze Nato pomeni nastanek vojaško, politično, gospodarsko, tehnološkega združenja zahodnoevropskih držav, ZDA in Kanade (Grizold, 1999a, str. 65-66).

Do konca leta 1989 je imela zveza Nato temeljno vlogo protiuteži varšavskemu paktu. Po koncu hladne vojne pa so se politične okoliščine in varnostne razmere močno spremenile, kar je zvezo Nato prisililo v korenite spremembe njene strukture in varnostne politike. Evropa je danes bolj varna in stabilna, kot je bila v bližnji in daljni preteklosti, predvsem njen zahodni del je eden od najbolj stabilnih področij na svetu. Vse evropske države in zveza Nato si želijo obdržati vsaj takšno stopnjo varnosti še naprej, obenem pa želijo povečati pripravljenost evropskih držav za ohranjanje stabilnosti v Evropi in drugod po svetu. Varnostna tveganja v Evropi namreč ostajajo, le da so nova, večstranska, manj poznana in zato še toliko bolj nepredvidljiva. Konec hladne vojne tako pomeni idealno priložnost za izgradnjo varnostnega sistema na evroatlantskem območju, ki bo vzpostavljal stabilnost in varnost, pri čemer je slednja pojmovana zelo široko, in sicer na političnem, ekonomskem in obrambnem področju. V tako širokem smislu je v sedanjih okoliščinah sposobna v največji meri zagotoviti varnost ravno zveza NATO (Geršak, 1995, str. 49-64).

Zveza Nato nima lastnih neodvisnih oboroženih sil. Večina sil, ki jih ima na voljo, ostaja v celoti pod poveljstvom in nadzorom posameznih držav članic, dokler jim slednje ne dodelijo nalog od kolektivne obrambe do novih nalog, kot sta ohranjanje miru in podpora miru. Vloga političnih in vojaških struktur zveze Nato je, da zagotavljajo politično vodenje in skupno vojaško načrtovanje, potrebno za to, da bi vojaške sile posameznih držav lahko opravile omenjene naloge ter organizacijske ukrepe, potrebne za skupno poveljevanje, nadzor, usposabljanje in vaje. Osnovne naloge zveze Nato so (Nato Handbook, 1995, str. 18-19):

- zagotavljanje stabilnega varnostnega okolja v Evropi in drugod po svetu, ki temelji na demokratičnih institucijah in zaupanju med državami,
- vzpostaviti transatlantski forum za dogovarjanje o vseh vprašanjih, ki zadevajo vitalne interese njenih članic, vključujoč dogodke, ki lahko ogrozijo njihovo varnost,
- odvrčanje in obramba pred vsako obliko agresije proti katerikoli članici organizacije,
- zagotavljanje strateškega ravnovesja v Evropi in drugod po svetu.

Za realizacijo naštetih nalog je vzpostavljena ustrezna politična in vojaška struktura zveze, ki zagotavlja učinkovito koordinacijo in sprejemanje odločitev med članicami. Eden od ključev uspeha zveze Nato je njen proces odločanja, ki temelji na soglasju. Nato ne pozna sistema glasovanja. Vse odločitve morajo biti sprejete soglasno. Pred sprejetjem pomembnih odločitev so velikokrat potrebna obsežna posvetovanja in razprave. Čeprav se zunanjemu opazovalcu ta sistem morda zdi počasen in okoren, ima dve prednosti: prvič, spoštuje suverenost in neodvisnost vsake države članice in drugič, ko je odločitev sprejeta, ima popolno podporo vseh držav članic in njihovo zavezo, da jo bodo tudi uresničile. Najpomembnejši organ odločanja v zvezi Nato je Severnoatlantski svet (The North Atlantic Council), v katerem vsako državo članico predstavlja stalni predstavnik na ravni veleposlanika ob pomoči državne delegacije, ki jo sestavljajo diplomatsko osebe in svetovalci (Grizold, 2000, str. 221).

3. REPUBLIKA SLOVENIJA IN ZVEZA NATO

Republika Slovenija si na zunanjepolitičnem področju prizadeva pri povečanju varnosti države v okviru mednarodnih institucij. Delno nam to nudi članstvo v Organizaciji združenih narodov (OZN¹) in Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE²), katerih članica je Republika Slovenija postala leta 1992, delno pa tudi približevanje Evropski uniji (EU), ki razvija koncept skupne zunanje in varnostne politike v okviru Zahodnoevropske unije (ZEU³), pod okriljem zveze Nato. Slovenija je podpisala asociacijski sporazum z Evropsko unijo in ima tudi status pridružene članice ZEU, kar ji omogoča določene oblike političnega in varnostnega sodelovanja. Vendar pa je treba poudariti, da zveza Nato ostaja najbolj zanesljiva varnostna organizacija v Evropi, zato si večina evropskih držav, še posebej novo nastalih

¹ OZN - Organizacija združenih narodov si prizadeva za ohranjanje svetovnega miru in varnosti na temelju prepovedi vojne kot sredstva zunanje politike držav. OZN ima še druge pomembne naloge, kot so gospodarske, socialne, izobraževalne, zdravstvene, znanstvene (Grizold, 1999b, str. 38).

² OVSE - Najpomembnejša vloga Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi je bila v času hladne vojne. Vzdrževala je stike med vzhodom in zahodom s ciljem popuščanja napetosti med nasprotujočima se stranema in zagotavljanjem sodelovanja na področju varnosti in gospodarstva.

³ ZEU - Zahodnoevropska unija je bila ustanovljena 23.10.1954 na konferenci v Londonu na podlagi spremenjene Bruseljske pogodbe (17.3.1948). Slednja obsega sodelovanje držav podpisnic na gospodarskem, socialnem in kulturnem področju, hkrati pa zagotavlja kolektivno sodelovanje v primeru agresije. Že v tej pogodbi je bila nakazano tesno sodelovanje z zvezo Nato in ZEU.

demokracij, kot je Republika Slovenija prizadeva za članstvo v njej (Vegič, 1997, str. 1004-1005).

Začetki neformalnega sodelovanja Republike Slovenije z zvezo Nato segajo že v leta 1990-1993. Leta 1994 je Slovenija podpisala Okvirni dokument Partnerstva za mir, naslednje leto pa je opravila usklajevanje Natovega programa za doseganje povezljivosti (PARP-Planning and Review Process). Velik pomen pri prizadevanju RS za vstop v Nato ima njeno sodelovanje v Partnerstvu za mir (PzM), ki je hkrati tudi nekakšen vstopni vizum za zvezo Nato. Leta 1996 je državni zbor sprejel sklep, da želi Republika Slovenija zagotoviti svoj temeljni varnostni interes v okviru sistema kolektivne varnosti, ki ga omogoča članstvo v zvezi Nato.

Vloga in pomen zveze Nato ni samo v tem, da je to politična in vojaška zveza demokratičnih evropskih in dveh čezatlantskih držav, ki svojim članicam daje kolektivna varnostna zagotovila, temveč vedno bolj postaja tudi organizacija, ki prevzema odgovornost za zagotavljanje varnosti in stabilnosti v Evropi, posebej v tistem delu Evrope izven ozemlja držav Nata, na katerega neposredno meji. S tega so slovenska prizadevanja za čim prejšnjo vključitev v trenutno edino operativno sposobno organizacijo kolektivne varnosti v Evropi kot ena izmed prednostnih nalog zunanje politike logična, smiselna in razumljiva. Prizadevanja Slovenije ne narekujejo in določajo samo navedena dejstva, ampak tudi relativna bližina Slovenije, ki trenutno sicer ni neposredno vojaško ogrožena, enemu izmed potencialnih kriznih točk oziroma območij nestabilnosti v Evropi. Čeprav države neposredno vojaško niso ogrožene, postaja varnostno okolje manj stabilno in vedno več je ogrožanja na različnih ravneh od individualne, lokalne, nacionalne, mednarodne, regionalne in globalne ravni. Nevojaški viri ogrožanja varnosti, kot so organizirani kriminal, terorizem, množične ilegalne migracije, ekološki terorizem, etnični konflikti spodbujajo konfliktne situacije, v katerih lahko pride do uporabe oboroženega nasilja. V Evropi in drugod po svetu se neprestano odpirajo nova krizna žarišča, ki nimajo vedno vzrokov v osvajanju novih ozemelj, ampak so vzroki vse širši in zato težje določljivi in rešljivi.

Oblikovanje in razvoj oboroženih sil zagotovo veliko stane, vendar se je treba zavedati, da to ne pomeni porabe finančnih sredstev za nepotrebne namene, pač pa za zagotovitev stabilnega in varnega okolja, ki je pogoj za razvoj države na ekonomskem, političnem, socialnem in družbenem področju ter tudi pogoj za njeno enakopravno vključevanje v mednarodne politične, ekonomske in vojaške institucije ter za njeno sodelovanje z drugimi državami na različnih področjih. Omeniti velja tudi to, da je modernizacija in preoblikovanje Slovenske vojske (SV) potreba Republike Slovenije po neki stopnji varnosti oziroma obrambni sposobnosti SV in ne samo pogoj za vstop v zvezo Nato. Članstvo nenazadnje dolgoročno prinaša zmanjševanje izdatkov za obrambo in najoptimalnejšo rešitev vprašanja varnosti Republike Slovenije.

Za Republiko Slovenijo je torej strateškega pomena vzpostavljanje takšnih meddržavnih odnosov, ki temeljijo na medsebojnem zaupanju in intenzivnem vsestranskem političnem,

varnostnem, obrambnem, gospodarskem, znanstvenem, informativnem in drugem sodelovanju. V tem smislu je polnopravno članstvo v zvezi Nato za Slovenijo strateški cilj, ki bo okrepil varnost Republike Slovenije in prispeval k njenem dolgoročnem razvoju. Po osamosvojitvi je Slovenija svojo tovrstno usmeritev dejavno uresničevala s postopno graditvijo institucionalnih odnosov z Natom, s ciljem da postane polnopravna članica te najpomembnejše evropske in čezatlantske organizacije kolektivne varnosti. Članstvo v zvezi Nato nam omogoča (Nacionalna strategija RS za vstop v Nato, 1998, str. 36-42):

- umestitev Republike Slovenije v politični in varnostni okvir najrazvitejših zahodnoevropskih držav in držav Severne Amerike;
- pospeševanje družbenega in gospodarskega razvoja in sodelovanja Slovenije z državami članicami Nata;
- okrepitev ugleda, prepoznavnega mednarodnega položaja, pogajalske moči ter utrditev varnostnega in mednarodnopravnega položaja Slovenije v Evropi in svetu;
- utrditev mednarodne identitete Slovenije kot demokratične, miroljubne in v povezovalne procese usmerjene države.

S članstvom v Nato bi se torej utrdil status Republike Slovenije kot varne države z nizko stopnjo poslovnega tveganja in tveganih investicij, druge posredne koristi članstva so tudi udeleževanje v znanstvenem, tehnološkem in informacijskem dotoku iz najbolj razvitih držav, ekonomsko sodelovanje z najbolj razvitimi državami, tudi na vojaškem področju, vendar o tem v naslednjem podpoglavju.

S tem, ko bo Slovenija v letu 2004 po povabilu novembra 2002 v Pragi postala polnopravna članica zavezništva, bo dosegla vključenost v vse pomembne organizacije, ki oblikujejo varnostno podobo Evrope. Ključnega pomena za verodostojnost in uresničljivost naše kandidature predstavlja predvsem nadaljnje izpolnjevanje zahtevanih meril za članstvo, prilagajanje standardom Nata ter dejavna in konstruktivna vloga Slovenije v mednarodnih odnosih, še posebej v našem sosedstvu ter v Jugovzhodni Evropi. Čeprav absolutne varnosti, glede na vse bolj raznolike vire ogrožanja, na zagotavlja nobena organizacija, pa članstvo v organizacijah povečuje možnosti mednarodnega sodelovanja in enakopravne vloge pri sprejemanju odločitev (Slovenija in Nato, 2003).

3.1. Razlogi za vključevanje Republike Slovenije v zvezo NATO

Republika Slovenija si želi vstopiti v zvezo Nato predvsem iz naslednjih razlogov. Prvič, zagotavljanje vojaškega vidika varnosti sodobnih držav je mogoče zgolj z ustreznimi mednarodnimi povezavami. Ker je zveza Nato edina mednarodna organizacija, ki ima mehanizme, instrumente in politiko za zagotavljanje vojaške oziroma trde varnosti, je članstvo v tej zvezi odgovoren in potreben cilj. Nove majhne države, ki so nastale v Evropi po

koncu hladne vojne, so si postavile ta cilj, hkrati pa ni države članice zveze Nato, ki bi želela izstopiti iz zavezništva.

Drugič, varnost kot izjemno pomembna vrednota sodobnih družb se še vedno zagotavlja v veliki meri z oboroženimi silami. Slovenska vojska je še vedno v procesu svojega dokončnega izoblikovanja, ki ga izvaja po standardih povezljivosti z najbolj razvitimi armadami. Drugače si ni mogoče predstavljati njenega mednarodnega sodelovanja v svetu, ki je čedalje bolj soodvisen in povezan. Celotne države, kot so Avstrija, Irska, Finska, Švedska in Švica, sodelujejo v Natovem programu Partnerstvo za mir, saj se nočejo znajti v situaciji, ko zaradi zapiranja vase ne bi mogle pri izvajanju svojih nalog komunicirati in sodelovati z armadami drugih držav.

Tretjič, vojaška varnost ostaja pomemben del zagotavljanja naše varnosti. Kljub temu, da naraščajo drugačni varnostni izzivi, kot so terorizem, mednarodni kriminal, trgovina z mamili in belim blagom, ekološki problemi in ostali, pa ti pojavi niso nič novega. Povsem novih groženj varnosti po koncu hladne vojne namreč ni, vojaško ogrožanje varnosti je zaradi navedenih izzivov nekako v ozadju našega dojemanja, ni pa izgubilo na svojem pomenu. Vendar pa je zagotavljanje vojaške varnosti danes vse bolj odvisno od intenzivnega vsestranskega sodelovanja med različnimi vojaškimi in nevojaškimi nacionalno-varnostnimi institucijami, državami in mednarodnimi organizacijami.

Četrto, za majhne države je skoraj iluzorno pričakovati, da bodo same zmogle zagotavljati vse vidike vojaške varnosti. Pri državah, kot je Slovenija, ki nima razvitih letalskih sil, te pa danes temeljijo na nadzvočnih lovskih in ostalih letalih, je to praktično neizvedljivo. V tem primeru pomaga edino vključenost v večje obrambne sisteme. To velja tako zaradi majhnosti slovenskega ozemlja in zračnega prostora, ki ne predstavlja zadostnih razlogov za vključitev tovrstnih sistemov v bojno opremljenost SV in za načrtovanje tovrstnih obrambnih aktivnosti, kot tudi zaradi ogromnih finančnih sredstev, potrebnih za nabavo in vzdrževanje takšnih sistemov.

Peto, profesionalizacija in ustrezno prestrukturiranje Slovenske vojske bosta v sodelovanju z zvezo Nato potekali učinkovitejši. S članstvom v Nato se bodo dolgoročno zmanjšali izdatki za obrambo.

Šesto, s članstvom Slovenije v Nato se bo okrepil geopolitični položaj Slovenije. Odnosi s sosedami in drugimi državami bodo boljši zaradi okrepljenega položaja Slovenije v mednarodnem okolju. Slovenija bo z vstopom pridobila vse pravice in obveznosti, ki izhajajo iz Severnoatlantske pogodbe in bo imela znotraj zavezništva enakopravno vlogo. V skladu z določbami Severnoatlantske pogodbe bo Republika Slovenija lahko kadarkoli zahtevala medsebojno posvetovanje znotraj zavezništva, če bo po njenem mnenju ogrožena njena ozemeljska celovitost, politična neodvisnost ali varnost. V primeru oboroženega napada bo Slovenija takoj lahko zahtevala obrambo s strani zavezniških držav. Seveda bo tudi RS nudila pomoč kateri izmed držav članic, v primeru, da bo le-ta ogrožena.

Sedmič, gospodarski vidik oz. varno in stabilno okolje za vsestranski razvoj države. Članstvo v Natu pomeni za državo povečanje varnosti tudi za tuje naložbe in s tem večjo privlačnost za tuje investitorje. V percepciji potencialnih vlagateljev bo Slovenija zagotovo postala varnejša lokacija za njihove naložbe, kar se bo deloma kazalo na dodatnem izboljšanju splošnega investicijskega ter kreditnega oziroma finančnega rejtinga Slovenije na svetovnih kapitalskih trgih in finančnih centrih. Nadalje bo to pomenilo tudi olajšan, poenostavljen in tudi cenejši dostop do mednarodnega kapitala in virov financiranja. Prav tako bo mogoče računati na boljšo pozicijo pri urejanju in izvajanju politike protidobav in na vključenost nekaterih domačih podjetij na sezname dobaviteljev proizvodov znotraj Nata. Kot primer navajam Madžarsko, kjer je na tako listo uvrščenih več deset domačih podjetij.

Osmič, sistem skupnih vrednot. Kot najpomembnejši kriterij za sprejem v zvezo Nato morajo bodoče članice izpolnjevati naslednje: delujoč demokratičen političen sistem in pravna država; demokratično urejeni civilno-vojaški odnosi; obravnavanje manjšin skladno z obstoječo demokratično zakonodajo; delujoče tržno gospodarstvo in sposobnost vojaškega prispevka k delovanju zavezništva. Navedeno hkrati zelo dobro ponazarja, katere so tiste vrednote, ki so v ospredju pozornosti in zavzemanja zavezništva. Delovanje pravne države, tržno gospodarstvo in spoštovanje vrednot in pravic, ki se nanašajo na posameznika, vse to predstavlja temeljni okvir delovanja sodobnih družb, tako znotraj držav kot med njimi. Zveza Nato tako v procesu svoje transformacije, ki poteka sočasno s procesom širitve, dokazuje, da zmore po eni strani razširiti področje svojega delovanja od klasične kolektivne obrambe k varnostnem in političnem delovanju (dialog z Rusijo, Ukrajino in skupino afriških mediteranskih držav) in po drugi strani braniti ne samo teritorij ampak tudi posameznikove vrednote (Jazbec, 2002, str. 10-11).

Razloge za vstop Republike Slovenije v zvezo Nato lahko utemeljujemo tudi s tem, da ta organizacija nima neke resne alternative. Pred nekaj desetletji je bilo veliko govora o nevtralnih državah in tudi v Sloveniji so še pred kratkim porajale podobne misli, kot alternativa članstvu v zvezi Nato, vendar pa moramo vedeti, da je sedanji trend nevtralnosti močno usmerjen v oboroženo nevtralnost, ki za seboj potegne visoke stroške samozadostne obrambe. V vsakem primeru, ali s priključitvijo zvezi Nato ali z razglasitvijo nevtralnosti, je treba SV preoblikovati in modernizirati, le da nas v primeru nevtralnosti oziroma samozadostnega obrambnega sistema to stane veliko več.

3.2. Alternative članstva v zvezi NATO z vidika Republike Slovenije

Državi, ki je tako velika kot Slovenija, s tako omejenimi človeškimi, materialnimi in finančnimi viri, je nemogoče ohranjati strategijo samozadostnosti. To še posebej velja za obrambno področje. Slovenija sama ne more nikoli ustvariti dovolj virov za vzpostavitev ustreznega obrambnega sistema z dovolj učinkovitimi obrambnimi silami. Kompenzacija je mogoča le z vstopom v primerno zavezništvo, zvezo Nato. Vendar kljub temu dejstvu

obstajajo glede našega vključevanja v zvezo Nato določene kritike in možnosti, da se učinkovita obramba RS lahko zagotovi tudi na druge načine. Kritiki vstopa v zvezo Nato navajajo alternative, predvsem oboroženo nevtralnost in druge mednarodne obrambne organizacije, ki pa imajo, kot bomo izvedeli kasneje veliko pomankljivosti in slabosti.

Države lahko zagotavljajo nacionalno varnost na več načinov (Grizold, 2003, str. 12):

- oblikovanje lastnih oboroženih sil in vključitev v sistem kolektivne varnosti OZN ali OVSE,
- podpis bilateralnih sporazumov o vzajemni obrambi z drugimi državami,
- pridobitev statusa oborožene oz. neoborožene nevtralnosti,
- vključitev v Nato in/ali ZEU,
- kombinacija dveh ali več zgoraj navedenih možnosti.

OZN in OVSE sta organizaciji, ki nimata mehanizmov, s katerimi bi učinkovito preprečili agresijo in obranile državo pred napadi, kar se dokazalo tudi med izbruhom spopadov in sovražnosti na področju bivše Jugoslavije. Sistem kolektivne varnosti pri teh organizacijah se je pokazal kot neučinkovit, zato so si države zagotavljale večjo stopnjo vojaške varnosti same, s sklepanjem zavezništev ali z vključevanjem v regionalne varnostno obrambne organizacije. Obstajajo tudi države, ki si ne morejo zagotoviti svoje varnosti in skrb za obrambo prepuščajo drugim. Taki primeri v Evropi so Andora, Monaco, Lichtenstein, San Marino in Vatikan. Zaradi slabih zgodovinskih izkušenj je vprašanje, ali bi bila omenjena opcija najboljša za Slovenijo in, ali bi nam dolgoročno omogočila ohranitev nacionalne identitete in samobitnosti slovenskega naroda. Razvijajoč se obrambni steber Evropske unije ZEU še dolgo ne bo operativen, hkrati pa se naslanja na Nato, pri čemer bodo države uporabljale enak tip organiziranosti, enake standarde in iste sile. Dvojnosti vojaških sil Evropa nikoli ne bo prenesla. Vedno bodo sestavljene predvsem iz tistih, ko so hkrati v okviru Nata, manjši del pa bodo predstavljale vojaške sile iz držav Evropske unije, ki niso ali ne bodo članice Nata.

V preteklosti sta se kot realni pokazali za Slovenijo dve možnosti. Ena je oborožena nevtralnost po švicarskem in avstrijskem modelu, ki je pod pogojem, da se obramba jemlje resno, izredno draga. Z vidika RS je oborožena nevtralnost nedosegljiva tako v mednarodnem političnem kontekstu kot z ekonomskega vidika. Tudi, če bi si pogojno takšen status sploh bilo mogoče pridobiti, si ga na obrambnem področju ne bi mogli privoščiti. Stroški vzpostavitve samozadostnega obrambnega sistema bi bili v takih okoliščinah bistveno višji in za Slovenijo nedosegljivi (Bebler, 2002, str. 10). Velike finančne obremenitve, ki izhajajo iz obrambnih izdatkov, potrebnih za zagotovitev oborožene nevtralnosti, bi imele za posledico veliko obremenitev nacionalne ekonomije in padec življenske ravni prebivalstva. Zato je za majhne države najprimernejše, da si večjo stopnjo obrambne varnosti zagotovijo s sklepanjem zavezništev ali z včlanitvijo v regionalne obrambne organizacije. Druga možnost je torej povezovanje v sistem kolektivne obrambe, ki ga zagotavlja zveza Nato. Ker je zveza Nato edina obrambna organizacija v Evropi, ki je po koncu hladne vojne dokazala svojo vojaško učinkovitost, je edina premišljena politika v tem, da se RS vključi v njeno članstvo

(Evropeizacija slovenske politike, 1998, str. 53). Iz navedenega torej izhaja, da od vseh varnostnih organizacij v Evropi prav zveza Nato daje največje varnostne in obrambne garancije ter obenem zagotavlja najvišjo stopnjo obrambne varnosti.

3.2.1. Oborožena nevtralnost

Država statusa trajne nevtralnosti ne pridobi tako, da ga enostavno samo razglasi, temveč s priznanjem nevtralnosti od drugih držav. Pravno pridobi država status nevtralnosti na dva načina, z večstransko mednarodno pogodbo ali z ustavnim določilom združenim s priznanjem velesil. Nevtralne države same zagotavljajo nedotakljivost svojega nacionalnega ozemlja in svojo nacionalno varnost. To pa je povezano z visokimi stroški, saj morajo same poskrbeti za vse oblike obrambe.

V mednarodni skupnosti se je izoblikovalo več oblik nevtralnosti. Glavni sta trajna nevtralnost in politika nevtralizma. Švica in Avstrija sodita med trajno nevtralne države, ki so na temelju mednarodne pogodbe ali običajnega mednarodnega prava pravno obvezane, da ne bodo sodelovale v nobeni bodoči vojni, celovitost oziroma nedotakljivost ozemlja pa tem državam zagotavljajo mednarodne pogodbe z velesilami. Na drugi strani pa Švedska, Irska in Finska vodijo politiko nevtralizma. Ta nevtralnost nima korenin v mednarodnem pravu, status nevtralnosti pa nima mednarodnih jamstev. Navedene nevtralne države so svoj status, vključno z oboroženimi silami gradile skozi daljše časovno obdobje, pa tudi - za nevtralnost morata biti vsaj dva, in sicer tisti, ki se za takega razglasi, in tisti, ki to sprejem in spoštuje. Za utemeljitev trajne nevtralnosti tako ni dovolj enostranska izjava države oziroma vlade, da bo vodila politiko nevtralizma. V vseh državah razen Irske pa se je v strokovni javnosti že odprla razprava o smiselnosti nadaljevanja nevtralne politike in približevanju zvezi Nato (Slovenija in Nato, 2003).

Za Slovenijo je malo verjetno, da bi pridobila države, ki bi jamčile njeno nevtralnost in z našo državo sklenile mednarodno pogodbo o trajni nevtralnosti. Nenazadnje so se v zgodovini pojavile tudi številne kršitve statusa nevtralnosti, kot npr. napad na in okupacija več evropskih držav na začetku druge svetovne vojne, ki so predhodno razglasile nevtralnost - Danska, Norveška, Nizozemska, Belgija, Finska Estonija, Litva, Latvija, Luksemburg in nenazadnje tudi Kraljevina Jugoslavija.

Tabela 1: Obrambni izdatki evropskih nevtralnih držav in Slovenije (leto 2000)

Država	Število vojakov stalne sestave	Odstotek BDP za obrambo	Obrambni stroški v milijonih USD	Obrambni stroški na prebivalca (USD)	Obrambni stroški na vojaka (USD)
Avstrija	40.000	0.8	1.609	196	40.225
Finska	31.700	1.3	1.522	294	48.013
Irska	11.500	0.7	684	183	59.478
Švedska	52.700	2.2	5.190	583	98.482
Švica	27.700	1.2	2.900	393	104.693
Slovenija	9.000	1.2	223	112	24.778

Vir: The Military Balance 2001/2002, str. 299-300.

Primerjava obrambnih izdatkov evropskih nevtralnih držav in Slovenije pokaže, da nevtralne države obrambnim izdatkom namenjajo sorazmerno več finančnih sredstev kot Slovenija. Deleži BDP za obrambo in absolutni zneski so sicer različni, zaradi različne gospodarske moči, velikosti ter števila prebivalcev in tudi ne povedo veliko o finančnih obremenitvah države. Primerjava obrambnih izdatkov na prebivalca in na vojaka pa kaže, da vse nevtralne države za obrambo namenjajo znatno več kot RS, saj si morajo same zagotavljati svojo nacionalno varnost in skrbeti za vse oblike obrambe.

Vseh pet evropskih nevtralnih držav je gospodarsko bolj razvitih od Slovenije, njihov dohodek na prebivalca je od 23.700 USD do 30.000 USD. Te države predstavljajo dejansko stabilne in bogate države, ki za obrambo ne zagotavljajo pretiranega deleža od BDP (npr. Finska 1.3 % BDP, Švica 1.2 % BDP, Avstrija 0.8 % BDP). Po podatkih iz zgornje tabele porabi Švica na vojaka petkrat več denarja kot Slovenija, Avstrija pa dvakrat več. Čeprav je delež v % BDP za obrambo v nevtralnih državah relativno majhen, zagotavljajo omenjene nevtralne države z istim deležem relativno visoka sredstva za obrambo (Avstrija 1.609 mio USD, Irska 648 mio USD, Finska 1.522 mio USD in Švica 2.900 mio USD). Za primerjavo: Slovenija je v letu 2000 namenila za obrambo 1.23 % BDP oziroma 222 mio USD, kar nominalno predstavlja trikrat manjši znesek od zneska, ki ga je za obrambo v istem letu namenila Irska (država, ki relativno najmanj sredstev porablja za obrambo v okviru skupine nevtralnih držav). Manjši delež, ki ga nevtralne države namenjajo za obrambne izdatke je tudi posledica dejstva, da je vzdrževanje doseženih standardov cenejše kot pa njihovo zagonsko doseganje v kratkem času, kar trenutno izvaja Republika Slovenija. Omenjene države imajo zelo dobro opremljene oborožene sile in zlasti razvito letalstvo, prav tako pa opazno prekašajo Slovensko vojsko po obsegu, strukturi in številčnosti svojih armad (Jazbec, 2002, str. 12). Kljub vsemu, pa je dejstvo, da si nobena od teh držav kljub velikanskim stroškom ne more zagotoviti podobne ravni varnosti, kot jo zagotavlja zveza Nato svojim članicam.

V primeru oborožene nevtralnosti oziroma samostojnega zagotavljanja vojaške obrambe bi po minimalnih strokovnih kriterijih in na podlagi slovenskih zgodovinskih izkušenj koncept nacionalne obrambe temeljil na obnovitvi obvezniškega vojaškega sistema in uvedbi sistema splošne obrambe, kar bi pomenilo množičnost uporabe človeških in materialnih virov, ter

priprave na različne oblike boja. Vendar bi bilo to predvsem dražje, ne le v denarju, v vseh pogledih. Podoben sistem smo imeli v Jugoslaviji. Obrambni izdatki RS so v letu 2001 znašali 270 milijonov USD ozirom 1.42 % BDP, kar je približno trikrat manj, kot je Slovenija izdajala za te namene zadnja leta bivše skupne države. RS, nima nikakršnih možnosti, da bi s temi sredstvi, kljub njihovi napovedani rasti do 2% v naslednjih petih letih, sama in v celoti npr. zagotavljala zračno obrambo. Investicije v sodobne letalske sile so izjemno visoke, stopnja in dinamika njihovega tehnološkega razvoja pa zahteva stalna dodatna vlaganja. Toliko virov RS ne premore, vprašljiva pa bi bila tudi kakovost. Tako se sodobne armade v vedno večji meri povezujejo zaradi vedno dražjih in tehnološko dodelanih sistemov, a tudi zaradi relativnega zmanjševanja njihovih obrambnih proračunov. V primeru oborožene nevtralnosti bi RS lahko kot alternativo obvezniškemu vojaškemu sistemu razvijala profesionalno vojsko popolnjeno z obveznimi rezervami. Tudi v tem primeru bi se srečali z ogromnimi stroški pri izgradnji celovitega obrambnega sistema RS in smiselnostjo te odločitve. Le v okoliščinah članstva v zvezi Nato, se varnostna tveganja zmanjšajo do tolikšne mere, da lahko razvijamo majhno profesionalno ali polprofesionalno vojsko, ki pa je najvišjega kakovostnega razreda.

3.2.2. Zahodnoevropska unija - ZEU

Zahodnoevropska unija je del evropske varnostne arhitekture in je integralni del procesa evropskega združevanja, postaja pa tudi steber za varnostno obrambne razsežnosti Evropske unije. Ima deset polnopravnih članic, tri države imajo status pridruženih članic, deset držav, med njimi tudi Slovenija, pa ima status pridruženih partneric.

Delovanje ZEU kot dejansko najstarejše obrambne organizacije Evrope - ustanovljena je bila leta 1948, v sedanjo obliko pa modificirana leta 1954 - je bilo vseskozi vzporedno zvezi Nato, ne da bi razvijali tako čvrsto in politično vojaško strukturo kot Nato. Bila je nekakšen evropski steber Nata. Vloga ZEU je bila reaktivirana leta 1984 v povezavi z zamislimi o krepitvi evropske varnostne in obrambne identitete (ESDI - European Security and Defence Identity). S koncem hladne vojne, delnim umikom ameriške navzočnosti iz Evrope, vgraditvijo varnostne komponente v delovanje EU se je okrepila tudi njena povezanost z EU. Od leta 1991 je definirana kot obrambna komponenta Evropske unije. Pogodba o Evropski uniji zahteva, da ZEU, ki je sestavni del razvoja EU, pripravi in realizira tiste odločitve in ukrepe EU, ki imajo obrambne posledice (Treaty on Europe Union, 1992, str. 9).

ZEU krepi povezave z Natom, za povečanje možnosti skupnega delovanja. S tem namenom je bil razvit koncept skupnih združenih sil za posebne namene CJTF (Common Joint Task Force). Gre za sile podrejene bodisi Natu bodisi ZEU, vendar njihova naloga ne bo obramba EU, ampak razvijanje nalog, kot so humanitarne intervencije, mirovne operacije in krizni management, vključno z nalogami vzpostavljanja miru. Ta koncept evropskim državam omogoča izvajanje skupnih operacij, tudi če ZDA in s tem, če ne bi dosegli konsenza, tudi

Nato ne bi bila pripravljena za določeno vojaško posredovanje. To bi dejansko omogočilo, da Evropa prevzame samostojno vlogo v reševanju določenega konflikta. Bistven element v razvoju je ESDI je torej sodelovanje Nata in ZEU pri operacijah pod vodstvom ZEU. ZEU lahko na podlagi odločitve o sodelovanju z Natom vodi samostojne operacije z uporabo Natove infrastrukture ob predhodni odobritvi Severnoatlantskega sveta in Sveta ZEU.

ZEU kot v sedanjosti še ne popolnoma integrirani oboroženi del EU in kot evropski steber Nata ni ustrezno vojaško usposobljena in opremljena za delovanje pri zagotavljanju kolektivne varnosti, kaj šele kolektivne obrambe, ima pa tudi zelo skromne možnosti za vodenje zahtevnejših samostojnih operacij zunaj ozemlja članic brez sodelovanja Nata. EU ne namerava znotraj skupne varnostne in obrambne politike zagotavljati kolektivne obrambe, zato ostaja Nato edina mednarodna organizacija, ki jo lahko zagotovi (Grizold, 1999a, str. 127).

4. STROŠKI VKLJUČEVANJA REPUBLIKE SLOVENIJE V ZVEZO NATO

Odločitev 19-ih držav članic Severnoatlantske zveze na praškem srečanju na vrhu, novembra 2002, da pod svoj dežnik kolektivne obrambe povabijo sedem novih kandidatk, je sprožila dodaten val razprav o drugačni, modernejši, učinkovitejši, prožni in prilagojeni strategiji zveze za nove varnostne izzive. V ospredje te odločitve o širitvi zveze Nato na vzhod se na prvo mesto nedvomno postavlja vprašanje stroškov. Kajti razumljivo je, da se ravnotežje in namen delovanja zveze Nato ne bo smelo omajati s sprejetjem novih članic, po drugi strani pa to pomeni sprejem takšnih držav, ki bodo v največji meri same sposobne nositi stroške širitve in druge obveznosti, prevzete s strani članstva. Zato ni nič presenetljivega, da se je po sprejetju te, predvsem politične odločitve, tako v državah članicah zveze Nato, kot tudi v državah povabljenih v članstvo, začela intenzivna politična in strokovna razprava o stroških in posledicah širitve.

Stroški članstva zagotovo niso zanemarljivi, čeprav zveza nobeni izmed članic ne nalaga nepravilno visokega finančnega bremena, ki ga le-ta ne bi zmoгла oziroma bi s tem ogrozila svoje gospodarstvo. Ker je višina stroškov za vsako državo specifična, bi morala vsaka članica in kandidatka analizo skupnih stroškov primerjati z analizo koristi, ki jih ima s polnopravnim članstvom.

4.1. Proračun zveze Nato

Zveza Nato je medvladna organizacija, ki ji države članice namenijo sredstva, potrebna za njeno vsakodnevno delovanje in zagotavljanje vsega potrebnega za posvetovanje, odločanje in kasnejše uresničevanje dogovorjenih politik in dejavnosti. Članice zavezništva v skupni proračun Nata prispevajo le majhen delež svojega celotnega obrambnega proračuna. Finančno

razpolaganje s skupno financiranim proračunom Nata poteka prek ločenega civilnega, vojaškega in infrastrukturnega dela proračuna, pri čemer vsak del temelji na dogovorjeni formuli za delitev stroškov, ki določa višino denarnega prispevka vsake države (North Atlantic Treaty Organisation, Publications, 2003).

Da bi čimbolj pospešili posvetovanje in skupno odločanje v okviru zavezništva vzdržuje vsaka država članica diplomatsko in vojaško navzočnost na sedežu Nata, prav tako pa je tudi civilno in vojaško zastopana na sedežih različnih Natovih agencij in vojaških poveljstev. Tako stroške vzdrževanja in kadrovanja svojih nacionalnih delegacij in vojaških misij nosijo posamične države, financirajo pa jih v skladu z različnimi računovodskimi načeli in praksami, ki veljajo v vsaki izmed njih.

Z vojaškega stališča ostaja z izjemo omejenega števila stalnih poveljstev in stalnih sil manjšega obsega velika večina vojaških sil in sredstev, ki pripadajo Natu, pod poveljevanjem in nadzorom držav članic, vse dokler nekaterih ali vseh izmed njih, odvisno od države, ne dodelijo Natu za izvajanje določenih vojaških nalog, vendar pa jih urijo, opremljajo, vzdržujejo in financirajo države članice iz svojih obrambnih proračunov.

Natova sredstva se v osnovi namenjajo za tiste izdatke, ki odražajo interese vseh držav članic. Struktura skupnega financiranja je raznolika in decentralizirana. V nekatere večnacionalne sodelovalne dejavnosti, ki se nanašajo na raziskave, razvoj, proizvodnjo in logistično podporo, niso vključene vse države članice, v nekaterih primerih pa lahko sodeluje le manjše število držav. Z redkimi izjemami Natovo financiranje tako ne pokriva zagotavljanja vojaških sil ali fizičnih vojaških sredstev, kot so ladje, podmornice, letala, tanki, artilerija ali oborožitveni sistemi. Pripadnike in opremo prispevajo zavezništvu države članice, ki obdržijo tudi finančno odgovornost za njihovo zagotavljanje. Pomembna izjema so Natove sile za zgodnje opozarjanje in nadzor iz zraka, flota letal z radarji, ki so jih skupaj nabavile, jih imajo v skupni lasti in jih skupaj vzdržujejo in uporabljajo države članice zveze Nato (AEWCF - Airborne Early Warning and Control Force). Nato financira tudi investicije za uresničevanje kolektivnih zahtev, kot so zračna obramba, sistemi poveljevanja in nadzora ali sistemi zvez zavezništva, za zagotavljanje katerih ne more biti odgovorna ena sama država. Take investicije je potrebno vzdrževati, obnavljati in v končni fazi glede na spreminjajoče se zahteve in tehnološki razvoj nadomestiti, izdatki, ki jih to zahteva, pa prav tako predstavljajo precejšen delež Natovega financiranja.

V letih po ustanovitvi zavezništva je uresničevanje teh načel narekovalo oblikovanje kompleksnih predpisov, ki vključujejo lestvico za celotno ali delno podporo pri financiranju in izključujejo različne elemente stroškov, na primer državne ali lokalne dajatve. Prav tako so, še iz časov ustanovitve Nata izključeni tudi izdatki za nagrajevanje vojaškega osebja, ki deluje na sedežu Nata ali na katerem koli izmed mednarodnih poveljstev v okviru vojaške strukture zavezništva. Le-to ostaja strošek vsake posamezne države. Mednarodnim poveljstvom je dodeljenih približno 15.000 vojaških pripadnikov, vse pa plačuje njihova matična država. Nagrajevanje mednarodnega civilnega osebja pri sedežu Nata v Bruslju in na

Natovih vojaških poveljstvih se financira iz Natovega skupno financiranega civilnega oziroma vojaškega proračuna. Pomembna področja financiranja v okviru Nata so obravnavana v dogovorih, ki so jih sprejele vse države članice. Kriterije za skupno financiranje nenehno ocenjujejo in jih spremenjajo. Ne glede na te izzive pa ostaja načelo skupnega financiranja na podlagi konsenza temeljnega pomena za delovanje zavezništva. Še vedno ga podpirajo vse države članice in ga lahko razumemo kot odraz njihove politične zavezanosti Natu ter politične solidarnosti, ki je jamstvo za uresničevanje Natovih dogovorjenih politik.

Proračun zveze Nato nadzorujeta Odbora za civilni in vojaški proračun ter Odbor za infrastrukturo. Tako kot v vseh Natovih odborih so tudi v teh telesih predstavniki vseh držav članic. Vsi deli Natovega proračuna so izpostavljeni skrbnemu notranjemu in zunanjemu nadzoru ter finančni reviziji neodvisnega Mednarodnega sveta revizorjev, ki ga izberejo države članice in je odgovoren Severnoatlantskemu svetu.

Dogovorjene formule za delitev stroškov, ki določajo višino prispevka vsake države članice, predstavljajo "sposobnost plačila" vsake države. Prispevek v skupni proračun zveze države članice gospodarsko ne sme ogroziti. Relavantni dejavniki so višina BDP, velikost države, število prebivalcev, zgodovinski dejavniki, ekonomska in industrijska razvitost, obrambni proračun, raven vključenosti v zvezo itd. V povprečju se ta višina giblje okoli 0.5 % do 1 % obrambnega proračuna posamezne države članice. Formula za izračun deležev je bila najprej določena v zgodnjih 50-tih letih 20. stoletja, kasneje so jih prilagodili, v veliki meri sorazmerno, upošteva nove članice in različne stopnje sodelovanja v integrirani poveljniški ureditvi. Kolikšen delež nacionalnega obrambnega proračuna bodo torej države članice namenile za posamezni del proračuna zveze, je zelo različno, ne glede na to pa mora biti ta delež določen s pogajanjem in na koncu potrjen s konsenzom v Svetu zveze.

4.1.1. Civilni proračun

Civilni proračun se pripravi in izvršuje pod nadzorom Odbora za civilni proračun in se v prvi vrsti financira iz proračunskih sredstev ministrstev za zunanje zadeve. Pokriva stroške delovanja Mednarodnega sekretariata na sedežu Nata v Bruslju, izvajanje odobrenih civilnih programov in dejavnosti ter stroške izgradnje, obratovanja in vzdrževanja objektov, vključno s stroški za zaposlene, povezanimi z zagotavljanjem konferenčnih storitev za vsa zasedanja Natovih odborov in podrejenih skupin, varnostnih storitev, itd.

4.1.2. Vojaški proračun

Vojaški proračun se pripravi in izvršuje pod nadzorom Odbora za vojaški proračun in se pretežno financira iz proračunskih sredstev ministrstev za obrambo. Pokriva stroške

obratovanja in vzdrževanja ter, z izjemo večjih investicij v izgradnjo in sisteme, ki jih financira Varnostnoinvesticijski program zveze Nato, kapitalne stroške mednarodne vojaške strukture. Ta vključuje Vojaški odbor, Mednarodni vojaški štab in povezane službe, obe Natovi strateški poveljstvi (ACE in ACLANT) in povezane sisteme poveljevanja in nadzora ter informacijske sisteme, službe za raziskave in razvoj, službe za naročanje in logistiko ter Natove sile za zgodnje opozarjanje in nadzor iz zraka. Trenutno proračun pokriva tudi stroške delovanja Natove poveljniške strukture za dejavnosti mirovnega posredovanja v Bosni in Hercegovini in na Kosovu.

4.1.3. Varnostnoinvesticijski program zveze

Varnostnoinvesticijski program zveze Nato se izvaja pod nadzorom Odbora za infrastrukturo. Program financira zagotavljanje naprav in opreme ter objektov, potrebnih za podporo vlogi Natovih strateških poveljstev, ki presega zahteve nacionalne obrambe posameznih držav članic. Investicije zajemajo naprave, opremo in objekte, kot so informacijski sistemi in sistemi zvez, radarji, vojaška poveljstva, letališča, naftovodi in skladišča goriva, pristanišča in navigacijski pripomočki. Podobno kot pri vojaškem proračunu tudi program Varnostnoinvesticijski program zveze pokriva stroške upravičenih zahtev za mirovne operacije (npr. Sfor in Kfor), vključno z zvezami, informacijskimi sistemi, lokalnimi poveljstvi, sistemi za preskrbo z elektriko, popravili na letališčih, železnici in cestah.

Tabela 2: Deleži držav članic v skupnem proračunu zveze Nato (l.1999)

Država	Prispevek v mio USD	Delež proračuna v Natu (v %)
Belgija	68.0	3.80
Danska	47.6	2.70
Francija	96.5	5.40
Grčija	11.9	0.70
Islandija	0.4	0.04
Italija	132.6	7.40
Kanada	104.3	5.90
Luksemburg	2.7	0.20
Nemčija	396.9	22.30
Nizozemska	72.8	4.10
Norveška	37.6	2.10
Portugalska	9.5	0.50
Španija	20.8	1.20
Turčija	25.5	1.40
V. Britanija	25.5	13.80
ZDA	508.3	28.50
Skupaj NATO	1.780,4	100

Vir: The Military Balance 1998/1999, str. 253.

Skupni proračun zveze Nato je v letu 1999 znašal približno 1.8 milijarde USD. Zgornja tabela nam kaže zelo različne deleže, ki jih zasedajo članice v Natovem proračunu s svojimi letnimi prispevki v skladu z načelom sposobnost plačati. Če izločimo največje tri, Nemčijo, VB in ZDA, nam ostane druga skupina držav z deleži med 0.04% in 7.4%. Na individualnih pogovorih Slovenije z zvezo Nato se je oblikoval delež prispevka za Slovenijo nekje med 0.5 % in 1 % vseh sredstev, ki jih RS namenja za obrambni proračun.

4.2. Ocena stroškov vključevanja Republike Slovenije v zvezo Nato

Prioritetni cilj Republike Slovenije je postati polnopravna članica zveze Nato, zato so tudi vse usmeritve in naloge podrejene temu cilju. Ker pa vstop v Nato prinaša dodatne stroške za nacionalni proračun, je še posebej zanimiva vrednost letnega prispevka, ki ga bomo morali plačati v proračun zveze vsako leto, kot neko članarino in stroški, ki nastanejo zaradi sodelovanja v civilnih in vojaških strukturah zveze Nato.

Strošek članstva RS v zvezo Nato vključuje letno članarino, ki jo država prispeva v skupni proračun zveze in je namenjena za njeno delovanje. Ta sredstva se namenjajo v Natov civilni in vojaški proračun za delovanje organizacije ter za izvajanje skupnih infrastrukturnih projektov v skladu z odločitvami držav članic. Vsaka članica mora poleg teh stroškov pokrivati tudi stroške predstavnikov v misijah in poveljstvih ter udeležbo svojih sil v mirovnih operacijah, torej stroške sodelovanja v civilnih in vojaških strukturah zveze Nato. Vsi ti stroški skupaj predstavljajo neposredne stroške vstopa RS v zvezo Nato.

Ocena velikosti stroškov članstva, ki jih bo RS prispevala v skupni proračun zveze Nato je stvar pogajanj in pogodb in je določena na podlagi gospodarske rasti, ekonomskega položaja in višine našega obrambnega proračuna. Ta znesek naj bi znašal med 0.5 % in 1 % vseh sredstev, ki jih RS namenja za obrambni proračun.

1) Letni stroški prispevkov v proračun zveze NATO

Dogovorjene formule za delitev stroškov, ki določajo višino prispevka posamezne članice v skupni proračun zveze Nato predstavljajo sposobnost plačila vsake države. Ključ za delitev višine prispevkov oziroma deležev prispevkov posamezne članice za skupno financiranje proračune in programe zveze Nato je izračunan na podlagi bruto nacionalnega dohodka, izraženega v primerjalni kupni moči, upoštevajoč učinek omejenega deleža ZDA in Nemčije. Deleži prispevkov Slovenije naj bi po Nato izračunih glede na omenjeni ključ znašali 0.26 % celotnega letnega proračuna zveze Nato, oziroma 0.3018 % za tiste dele vojaškega proračuna in varnostno investicijskega programa, v katerih Francija ne sodeluje. To je znesek, ki predstavlja 0.51 % vseh sredstev, ki jih RS namenja za obrambni proračun.

V Republiki Sloveniji se civilni proračun zveze Nato financira iz proračunskih sredstev Ministrstva za zunanje zadeve (MZZ). Vojaški proračun zveze Nato in izdatki v okviru varnostno-investicijskega programa pa se praviloma financirajo iz proračunskih sredstev Ministrstva za obrambo Republike Slovenije.

Tabela 3: Ocena neposrednih stroškov vključevanja RS v zvezo Nato za obdobje od l. 2003 do l. 2006 (v mio EUR in mio SIT)

NAMEN PORABE	2003		2004		2005		2006	
	v EUR	v SIT	v EUR	v SIT	v EUR	v SIT	v EUR	v SIT
Prispevek RS za Nato Civilni proračun (MZZ)	0	0	0.303	71	0.468	111	0.468	111
Prispevek RS za Nato Vojaški proračun (MORS)	0	0	0.992	234	1.488	353	1.488	355
Prispevek RS za Nato Varnostno investicijski program (MORS)	0	0	0.346	81	0.550	130	0.876	209
Skupni prispevek RS v proračune Nato	0	0	1.642	387	2.506	595	2.833	675
Stroški osebja in povečanega delovanja stalne misije RS v Nato (predstavnikov MZZ)	1.0	231	1.5	354	1.55	368	1.60	381
Stroški osebja (predstavniki MORS)	1.05	242	2.35	554	3.15	748	3.50	835
Stroški povečanega delovanja stalne misije (predstavniki MORS)	1.0	231	1.40	330	1.70	403	1.80	429
Dodatne aktivnosti MORS (službene poti, odbori...)	0.78	180	1.16	273	1.32	313	1.40	334
SKUPAJ	3.83	885	8.052	1901	10.22	2429	11.13	2656
Povprečni letni tečaj EUR	1EUR = 231.3		1EUR = 236.1		1EUR = 237.6		1EUR = 238.6	
Obrambni izdatki RS v mrd	383.59	88.72	424.84	100.31	474.29	112.69	532.67	127.10
% obrambnih izdatkov	0.99		1.89		2.15		2.09	

Vir: Interno gradivo Ministrstva za obrambo, 2001.

Skupni prispevek RS v programe in proračune zveze Nato bo v letu 2004 znašal 1.642 mio EUR oziroma 387 mio SIT (glede na to, da bo RS postala članica zveze Nato predvidoma šele maja 2004, bo za programe in proračune zveze Nato namesto celotnega zneska prispevala zgolj dve tretjini). Za leto 2005 bo prispevek RS znašal 2.506 mio EUR oz. 579 mio SIT ter za leto 2006 2.833 mio EUR oziroma 675 mio SIT.

Poleg letnega prispevka v proračun zveze Nato oz. članarine, v kategorijo neposrednih stroškov spadajo tudi stroški sodelovanja v telesih zveze Nato ter pri stalni misiji. Tudi to so stroški, ki jih je treba upoštevati pri izračunu celotnih stroškov vključevanja Republike Slovenije v zvezo Nato.

2) Stroški sodelovanja v civilnih strukturah zveze NATO

Skupni stroški civilnega osebja (politični del predvideva povečanje iz sedaj 6-ih diplomatov in 2-eh administrativnih uslužbencev na 14 diplomatov ter 3 administrativne uslužbenke do leta 2006) in povečanega delovanja Stalne misije RS pri zvezi Nato bodo leta 2004 predvidoma znašali 1.5 mio. EUR, leta 2005 1.55 mio. EUR in leta 2006 približno 1.60 mio. EUR. Ocenjeni stroški naj bi se financirali iz proračunskih sredstev MZZ.

3) Stroški sodelovanja v vojaških strukturah zveze NATO

Stroški za vse naloge delovanja v zvezi Nato, ki gredo iz obrambnega proračuna, bodo leta 2004 znašali 4.91 mio EUR, leta 2005 6.17 mio EUR in leta 2006 6.70 mio EUR. To so stroški za plače delovanje osebja v integriranih strukturah zveze NATO na mednarodnih dolžnostih (12 častnikov in 24 podčastnikov) in delovanje predstavnikov RS v vojaških strukturah zavezništva ter poveljstvih in agencijah (30-45 častnikov, podčastnikov in civilnih strokovnjakov) ter stroški sodelovanja v odborih in delovnih teles zveze NATO. Med te stroške spadajo tudi stroški operativnega delovanja Stalne misije RS pri zvezi Nato. Omenjeni stroški se bodo financirali iz proračunskih sredstev MORS.

Na osnovi opravljene analize lahko pričakujemo, da bodo stroški letnega prispevka RS v proračun zveze Nato za skupni proračun Nata leta 2006 znašali približno 2.8 mio EUR ob predpostavki, da bi RS namenjala v skupni proračun zveze Nato 0.51 % nacionalnega obrambnega proračuna. Prispevek RS za članstvo v Natu je tako ocenjen na približno 0.26 % do 0.31 % vseh sredstev, ki jih članice zveze namenjajo za skupni proračun. Poleg letnega prispevka v proračun zveze Nato, pa ima RS tudi druge stroške, ki so v tesni povezavi z vstopom v zvezo. To so stroški civilnega in vojaškega osebja, ter mirovni misij, ki jih bo imela RS po vstopu v zvezo Nato. Ti stroški v letu 2006 znašajo približno 8.3 mio EUR, kar pomeni, da se »neposredni« stroški vstopa RS v zvezo Nato povečajo iz 2.8 mio EUR na približno 11.1 mio EUR. Odstotek, ki ga tako RS namenja za »neposredne« stroške vstopa v zvezo Nato oziroma celotne stroške vključevanja iz svojega obrambnega proračuna se tako poveča iz 0.51 % na 2.09 % v letu 2006. To pa je veliko večji delež »neposrednih« stroškov, torej stroškov, ki nastanejo izključno pri našem vključevanju v zvezo Nato, kot je trdila vlada Republike Slovenije.

Ugotovimo lahko, da neposredni stroški vključevanja RS v zvezo Nato (predvideni finančni prispevek RS v Nato proračune in stroški predstavnikov RS v Natu) kljub vsemu predstavljajo majhen delež celotnih obrambnih izdatkov, načrtovanih v obdobju od leta 2004, ko je ta delež znašal 1.84 % in do leta 2006, ko je ta delež znašal 2.09 % obrambnega proračuna RS. Večji del »neposrednih« stroškov oziroma celotnih stroškov vključevanja RS v Nato pa predstavljajo stroški osebja, poleg že omenjenega prispevka RS v proračune Nato, ki ostaja na dogovorjeni ravni 0.5 % obrambnega proračuna.

Poleg neposrednih stroškov pa obstajajo tudi posredni stroški. Posredni stroški članstva so stroški priprave kadra, izobraževanja ter usposabljanja, jezikovnega izobraževanja, doseganja povezljivosti z vojskami članic zveze Nato, sodelovanja enot SV na mednarodnih vojskih vajah Nata in Partnerstva za mir, sodelovanja v operacijah v podporo miru. MORS do danes dejansko ni postreglo z informacijami in izračuni glede višine posrednih stroškov vključevanja RS v zvezo Nato. Po navodilih visokih predstavnikov Ministrstva za obrambo (Grizold, 2002, str. 7) omenjene stroške nikakor ni mogoče vključevati samo v stroške članstva, saj so element obrambne reforme pospešene preobrazbe Slovenske vojske v poklicne oborožene sile v skladu s sklepom Vlade RS. Načrtovana rast obrambnih izdatkov od 1.61 % BDP v letu 2003 do 2.00 % BDP v letu 2008, ni strošek članstva v Natu, ampak v funkciji uresničevanja postavljenih ciljev razvoja in posodabljanja obrambnega sistema Slovenije z uvajanjem profesionalizma v SV ob sočasnem radikalnem krčenju mirodobne in vojne sestave naših oboroženih sil (Deželak, 2003, str. 7). Z obrambnimi izdatki financiramo vzpostavitev in vzdrževanje lastnih obrambnih zmogljivosti, te pa potrebujemo v prvi vrsti zase, ne pa za potrebe kolektivne obrambe (Grizold, 2003, str. 12). Takšne stroške imajo tudi evropske nevtralne države Avstrija, Švica, Švedska in Finska, ki sodelujejo v Natovih programih Partnerstva za mir.

4.2.1. Razvoj in modernizacija Slovenske vojske

Nosilec vojaške obrambe Republike Slovenije je Slovenska vojska. Vojaška obramba države je, ob odvrčanju agresije, glavna naloga SV. Njene naloge so tudi izvajanje obveznosti, ki izhajajo iz sklenjenih mednarodnih pogodb, sodelovanje v operacijah za podporo miru in humanitarnih operacijah, sodelovanje v zaščiti in reševanju v primeru naravnih in drugih nesreč, določenih z zakonom. V okviru teh nalog lahko pripravi, napoti, zagotovi in obnovi sile znotraj zveze Nato, EU, OZN ali začasnih večnacionalnih sestav v skladu z mednarodnimi pogodbami, ki jih je sprejela Republika Slovenija.

Generalštab Slovenske vojske je v letu 1998, v skladu s strategijo Republike Slovenije o približevanju k zvezi Nato, izdelal načrt preoblikovanja SV in njenega nadaljnjega razvoja. Pomemben del vsebine tega načrta je projekt PROVOJ, ki je projekt prehoda na poklicno vojsko, dopolnjeno s pogodbeno rezervo v skladu s sodobnimi trendi, potrebami in zmožnostmi SV ter notranjimi in zunajimi dejavniki, ki vplivajo na ta proces. Strateški cilj tega načrta je vzpostaviti po obsegu majhno, po opremljenosti in oborožitvi sodobno ter učinkovito, visokostrokovno in pretežno poklicno vojsko, kar ji bo omogočalo zagotovitev avtonomnega delovanja in sposobnost sodelovanja v mednarodnih varnostnih povezavah in vzpostavitev primerljivih bojnih sestav v glavnih silah (Proces, ki bo trajal do leta 2010, 1998, str. 4).

S preoblikovanjem SV naj bi se postopno zmanjševalo skupno število njenih pripadnikov, povečala naj bi se njena kakovost in učinkovitost. Do leta 2004 bo obseg vojne sestave SV

zmanjššan s 40.000 pripadnikov ob koncu leta 2002 na do 26.000 pripadnikov, kar bo doseženo z zmanjšanjem števila brigad in podpornih enot ter preoblikovanjem sil vojaško teritorialnih poveljstev in z zmanjševanjem številčnosti formacij. Po sprejemu Republike Slovenije v članstvo zveze Nato se bo v obdobju 2004-2006 obseg Slovenske vojske zmanjšal na do 18.000 pripadnikov. Ob tem se bo začela postopoma vzpostavljati struktura, ko bo dokončno uveljavljena s koncem popolnjenja z obvezno rezervno sestavo in bo leta 2015 obsegala približno 14.000 pripadnikov od tega bo stalna sestava štela približno 8700 pripadnikov (približno 950 častnikov, približno 2050 podčastnikov, približno 5250 vojakov in približno 450 civilnih oseb), prostovoljna rezerva pa bo štela približno 5750 pripadnikov (SDPRO SV do leta 2015, str. 9-10). Postopno zmanjševanje števila vojakov na službenju vojaškega roka in intenzivno vojaškostrokovno usposabljanje ter urjenje je temeljni pogoj za doseg večje interoperabilnosti. Navedeni procesi naj bi bili prednostno sproženi v tistih vojaških enotah, ki so določene za izpolnjevanje sprejetih mednarodnih obveznosti, kasneje pa v vsej slovenski vojski. Potek in dinamika teh procesov bosta v veliki meri odvisna od zagotavljanja potrebnih virov financiranja iz obrambnega proračuna, sredstev Temeljnih razvojnih programov (TRP) in sredstev za pokojnino vojaških oseb (Uradni list RS, št. 32/2000).

Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije (MORS) del svojih sredstev pridobiva iz posebnega naslova temeljnih razvojnih programov oboroženih sil, ki ga financira Ministrstvo za finance RS. Sredstva za investicije v temeljne razvojne programe (TRP) so namenjena za opremljanje in modernizacijo SV v skladu z zakonom o zagotavljanju sredstev za investicije v temeljne razvojne programe obrambnih sil Republike Slovenije. V skladu s tem zakonom so za financiranje oboroženih sistemov za obdobje od l. 1994 do l. 2003 bila zagotovljena sredstva v višini 524.5 mio EUR oziroma 76.600 milijonov tolarjev⁴, s čimer se je zagotovilo sredstva za dolgoročne razvojne programe na področju protiletalske in protioklepne obrambe, sistema nadzora zračnega prostora in zvez ter za obalno obrambo. Omenjena sredstva se zagotavljajo dodatno poleg rednih letnih proračunskih sredstev Ministrstva za obrambo (Uradni list RS, št. 13/94).

Z uveljavljanjem poklicne vojske bo potrebno pospešiti programe za nadaljnjo modernizacijo Slovenske vojske. Z zakonom o sprememba in dopolnitvah omenjenega zakona je Državni zbor odobril dodatnih 293.5 mio EUR oziroma 65.000 milijonov tolarjev do leta 2007 za nadaljevanje programov organizacije in opremljanja sil za posredovanje SV, kot tudi za nadaljevanje TRP, ki podpirajo sistem poveljevanja in kontrole, dopolnjujejo logistiko in sistem zračne obrambe. Sredstva za realizacijo teh programov se zagotavljajo v proračunu RS s sredstvi iz najetih posojil, v omenjeni znesek pa se ne všteta obresti in stroški za najeta posojila. (Uradni list RS, št. 97/01). Po letu 2007 pa bo potrebno z vsakoletnimi proračuni zagotoviti najnujnejša sredstva za redno dejavnost Slovenske vojske.

⁴ Sredstva se usklajujejo z gibanjem tečaja eura.

Program nadaljnega oblikovanja in opremljanja sil za posredovanje obsega nadaljevanje opremljanja 10. motoriziranega bataljona in 17. bataljona vojaške policije ter formiranje 20. motoriziranega bataljona z bojnimi vozili, protioklepni sistemi, pehotno oborožitvijo, inženirsko opremo, transportnimi vozili in ostalo opremo. Okvirna vrednost programa je 29.500 milijonov tolarjev.

Program dopolnjevanja sistema poveljevanja in kontrole obsega vzpostavitev primerljivosti in povezljivosti z Nato na področju medsebojnega posredovanja sporočil, vzpostavitev sistema frekvenčnega upravljanja za frekvenčno harmonizacijo z Nato, dopolnjevanje informacijske podpore poveljstev in povezav z Nato ter zagotovitev avtomatizirane obdelave in logističnega poročanja med najvišjimi nacionalnimi logističnimi ter podrejenimi enotami. Dokončati je potrebno tudi taktični telekomunikacijski sistem Slovenske vojske, ki ga ni bilo mogoče zaključiti v okviru dosedanjega izvajanja temeljnih razvojnih programov, ter zagotoviti ročne radijske postaje za Slovensko vojsko. Skupna vrednost programa je okvirno 8.000 milijonov tolarjev.

Program dopolnjevanja logistike Slovenske vojske obsega vzpostavitev avtomatskega prenosa podatkov regionalnim poveljstvom in vključitev v sistem vodenja in poveljevanja Nato. Vzpostaviti bo potrebno sistem za rokovanje z gorivi v skladu z Nato standardi. Oblikovati bo potrebno nacionalno enoto za logistično podporo silam v operacijah s predpisanimi rezervami, sanitetne zmogljivosti ter dopolniti urejenost in opremljenost letališke infrastrukture. Potrebno bo povečati tudi transportne zmogljivosti, zmogljivosti za vzdrževanje in zagotoviti ostalo opremo ter rezervne dele za zagotavljanje zahtevane razpoložljivosti enot za posredovanje. Načrtno se bo začelo obnavljati predpisane bojne komplete najnujnejših vrst streliva. Okvirna vrednost programa je 20.000 milijonov tolarjev.

V sistemu zračne obrambe bo potrebno zagotoviti opremljenost enot s taktičnimi nadzornimi centri ter organizirati in usposobiti dve enoti za zaščito enot za hitro posredovanje. Dokončati bo potrebno vzpostavitev avtomatskega nadzora nad orožji zračne obrambe in se vključiti v integriran sistem zračne obrambe. Skupno bodo potrebna sredstva v okvirni višini 7.500 milijonov tolarjev.

Iz dejstev vidimo, da reorganizacija Slovenske vojske, njeno popolnjevanje, nabava orožja, opreme in drugih sredstev ni samo pogoj za vstop v zvezo Nato, pač pa v prvi vrsti potreba Republike Slovenije po neki stopnji varnosti oz. obrambni sposobnosti Slovenske vojske. Tudi če RS nikoli ne bo sprejeta v zvezo Nato, mora oblikovati, opremiti in popolniti svoje obrambne sile. Uresničitev teh projektov namreč pomeni, da se bo zagotovila sposobnost SV za odvrčanje vojaškega ogrožanja oziroma za vojaško obrambo države ter izvrševanje drugih z zakonom predpisanih nalog. Tako oblikovana SV pa bo povezljiva in sposobna sodelovati z vojaškimi organizacijami članic Nato.

Ker poteka preoblikovanje oz. modernizacija SV ravno v času, ko se Slovenija približuje članstvu v Natu, je to za nas s stroškovnega vidika zelo pozitivno. Če bi bila SV že

reorganizirana, vendar njeni standardi ne bi ustrezali standardom Nata, bi bilo potrebno ponovno uvajanje in spreminjanje standardov na številnih področjih, kar bi podvojilo stroške. Zanemarjanje Natovih standardov in razvoj SV v drugo smer bi bila absolutna izguba denarja, takšen razvoj pa bi pomenil tudi izolacijo Slovenije od Evrope in od zahodnih političnih in vojaških struktur, katerim se želimo priključiti.

4.2.2. Analiza obrambnih izdatkov Republike Slovenije

Republika Slovenija mora prestrukturirati svoj obrambni sistem in s tem povečati obrambne izdatke predvsem zaradi svoje lastne varnosti, varnosti slovenskih državljanov. Najučinkoviteje bo Slovenija to dosegla, če bo na vojaškem področju dosegla standarde držav članic zveze Nato. Država članica zveze mora imeti za obrambo zadostna sredstva, da lahko izpolnjuje svoje obveznosti, zato bo za načrtovanje preoblikovanja in modernizacije slovenskega obrambnega sistema potrebno zagotoviti ustrezna finančna sredstva. Razvito in učinkovito gospodarstvo omogoča zagotavljanje finančnih sredstev za zadovoljevanje nacionalno varnostnih potreb države in družbe. Gospodarske zmožnosti RS so bistven element tako za vzdrževanje, kot za reformo in modernizacijo SV. Obrambni sistem sodobne države je torej v veliki meri odvisen od njenih ekonomskih dejavnikov in ocene ogroženosti države, kar skupaj vpliva na to, kolikšen delež narodnega bruto proizvoda je namenjen za obrambni sistem, njegovo tekoče vzdrževanje in stalno prilagajanje novim izzivom. Ker so sodobni gospodarski sistemi kompleksni, togi in dragi, je jasno, da se sredstva, namenjena za njihovo vzpostavitev in posodobitev, vlagajo dolgoročno, stalno in postopno. V nasprotnem primeru bi namreč obrambni sistem države zastarel in ne bi opravljal funkcije, za katero je namenjen.

Slovenska vojska dobiva in sprejema vloge, naloge in cilje, ki jih mora izvrševati, s strani političnega vodstva države. Za doseg omenjenega politično vodstvo države preko obrambnega proračuna oziroma obrambnih izdatkov Slovenski vojski namenja finančna sredstva.

Obrambni proračun predstavlja odobrene pravice porabe s strani Državnega zbora RS za financiranje nalog Ministrstva za obrambo kot celote, in sicer plač zaposlenih, tekočih odhodkov, investicijskih odhodkov, odplačilo glavnice za kredite najete preko Ministrstva za finance za financiranje investicij v temeljne razvojne programe obrambnih sil RS, kot tudi namenska sredstva (za odprodajo državnega premoženja, požarni sklad in lastno dejavnost). Obrambni proračun obsega:

- sredstva obrambnega sistema (upravnega dela MORS in SV),
- sredstva sistema zaščite in reševanja (Uprave RS za zaščito in reševanje in Inšpektorata RS za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami),

- odplačilo glavnice za najete kredite za financiranje investicij v temeljne razvojne programe obrambnih sil RS.

Obrambni izdatki Republike Slovenije predstavljajo širšo kategorijo od proračunskih odhodkov Ministrstva za obrambo. V skladu z Nato PARP (Planning and Reviewing Process) metodologijo obsegajo obrambni izdatki RS:

- sredstva za financiranje obrambnega sistema (upravnega dela Ministrstva za obrambo in Slovenske vojske);
- sredstva za realizacijo plana novih nabav v posameznem letu na področju temeljnih razvojnih programov (TRP) v skladu z Zakonom o zagotavljanju sredstev za realizacijo temeljnih razvojnih programov obrambnih sil RS (Uradni list RS, št. 13/1994, 97/2001). Omenjena sredstva se zagotavljajo kot krediti preko Ministrstva za finance in so eden od dejavnikov, ki vplivajo na rast javnega dolga v RS;
- sredstva za vojaške pokojnine, ki se zagotavljajo pri Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije.

Ministrstvo za obrambo RS mora pri pripravi poročil o višini in strukturi obrambnih izdatkov Republike Slovenije po metodologiji, ki jo pri svojem delu uporablja zveza Nato, opraviti prevajanje obrambnega proračuna RS in ostalih izdatkov v obrambne izdatke po Nato PARP metodologiji. Potrebno je torej razlikovati med obrambnim proračunom, ki je le del obrambnih stroškov države, ter med obrambnimi izdatki države, pri katerih se poleg obrambnega proračuna zmanjšane stroške sistema zaščite in reševanja pred naravnimi in drugimi nesrečami ter odplačila glavnice za najete kredite za financiranje TRP, upoštevajo tudi investicije v temeljne razvojne programe obrambnih sil ter sredstva za pokojnine vojaških oseb. Omenjena metodologija omogoča mednarodno primerljivost višine in strukture obrambnih izdatkov. Zaradi tega bo v nadaljevanju podan poudarek na opravljanju analize obrambnih izdatkov RS v skladu z Nato definicijo.

V tabeli 4 je predstavljena realizacija obrambnih izdatkov RS v skladu z Nato PARP metodologijo v obdobju 1992-2002 v tekočih cenah. Za leto 1992 so bila sredstva obrambnih izdatkov realizirana v višini 20.352 mio SIT oziroma 2.0 % BDP. V nadaljnjem obdobju od leta 1993 do leta 2002 so se obrambni izdatki RS nominalno povečevali, njihova udeležba pa je bila vsako leto manjša. Leta 1993 je bila realizacija obrambnih izdatkov 22.388 mio SIT oziroma 1.56 %, leta 2002 pa je bila dosežena realizacija 77.368 mio SIT oziroma 1.53 % BDP. Najnižja udeležba obrambnih izdatkov pa je bila v preteklem obdobju dosežena leta 2000, in sicer 1.23 % BDP. Ti izdatki zajemajo sredstva za plače, sredstva za tekoče dejavnosti in investicije, ki se v tekočem letu financirajo iz proračuna MORS, sredstva za vojaške pokojnine in sredstva za nove nabave iz investicij v temeljne razvojne programe obrambnih sil Republike Slovenije. Za preteklo obdobje lahko ugotovimo, da obrambni izdatki RS nominalno rastejo vsako leto, realno pa padajo, kar je posledica preoblikovanja (zmanjševanja) obsega SV zaradi umiritve kriznih žarišč v soseščini. Največji realni padec obrambnih izdatkov je bil v letu 1993 in tudi v obdobju od leta 1997 do leta 2000. Do zelo

podobnih ugotovitev, nominalne rasti in realnega padca, lahko pridemo tudi pri analizi obrambnega proračuna za obdobje od l.1992 do l.2002.

V strukturi obrambnega proračuna za obdobje od leta 1992 do leta 2002 narašča delež sredstev za plače iz 22.4 % leta 1992 na 53.4 % leta 2002, zaradi realiziranega zaposlovanja v Ministrstvu za obrambo in Slovenski vojski v preteklih desetih letih. Tudi delež odplačila glavnice za najete kredite za investicije v TRP narašča iz 5.3 % leta 1994 na 22.0 % leta 2002. Razlog za to je tudi odobritev zakona o zagotavljanju sredstev za investicije v temeljne razvojne programe obrambnih sil RS v letih 1994-2003 ob koncu leta 1993, kar je razvidno iz deleža sredstev obrambnih izdatkov, namenjenih za investicije v nabavo kompleksne borbene tehnike v smislu zagotavljanja večje povezljivosti z državami članicami zveze Nato. Ta delež se povečuje od leta 1992, ko je bilo doseženo 16.3 % na 24.6 % leta 2002. Delež sredstev za investicije se je v proračunu zmanjšal iz 62.9 % l.1992, na 4.2 % l.2002, kar nam pove, da obrambni proračun v preteklem obdobju ni bil razvojno naravnani (Interno gradivo MORS, 2001). Delež operativnih stroškov delovanja ter vzdrževanja materialno tehničnih sredstev v strukturi obrambnih izdatkov se povečuje iz 11.5 % leta 1992 na 17.1 % 2002. Omenjeni stroški predstavljajo fiksne stroške (poleg plač osebja in vojaških pokojnin), torej stroške, ki se povečujejo s povečanjem samega sistema (to so stroški, ki so odvisni od števila dodatno zaposlenih in obsega nabavljene kompleksne borbene tehnike, ki jo je potrebno ustrezno vzdrževati

Tabela 4: Obseg sredstev namenjenih za obrambo RS

Leto	Obrambni proračun v mio SIT	% obrambnega proračuna v BDP	% obrambnega proračuna v državnem proračunu	Obrambni izdatki v mio SIT	% obrambnih izdatkov v BDP
1992	18.611	1.83	8.56	20.352	2.00
1993	21.360	1.49	6.69	22.388	1.56
1994	25.713	1.39	6.28	28.956	1.56
1995	32.880	1.48	6.57	39.961	1,80
1996	33.318	1.30	5.60	45.797	1.79
1997	37.192	1.28	5.04	49.398	1.70
1998	40.380	1.24	4.76	49.963	1.54
1999	45.965	1.26	4.77	49.957	1.37
2000	48.777	1.21	4.74	49.517	1.23
2001	62.140	1.36	4.20	64.532	1.41
2002	65.887	1.31	5.02	77.368	1.53

Vir: Zaključni računi državnega proračuna RS ter Ministrstva za obrambo za obdobje 1992-2002

V tabeli 5 je predstavljena projekcija obrambnih izdatkov RS za obdobje od leta 2003 do leta 2008 v skladu z Nato PARP metodologijo. V projekciji sredstev, predvidenih za financiranje razvoja in opremljanja Slovenske vojske od leta 2002 do leta 2008, se poleg sprejetega obrambnega proračuna za leti 2003 in 2004, kot smo že omenili, upoštevajo tudi sredstva Temeljnih razvojnih programov v višini 65 milijard SIT za obdobje od leta 2003 do leta 2007

in sredstva za pokojnine vojaških oseb. Razvoj Slovenske vojske do leta 2010 temelji na povečanju zaposlenih v Ministrstvu za obrambo na 9100 oseb. Povečanje števila zaposlenih in modernizacija vojske predvideva povečanje obrambnih izdatkov Republike Slovenije na 2 % BDP do leta 2008, kar je bistveno manj od starega programa, ki je že za leto 2003 predvideval povečanje obrambnih stroškov na 2.06 % BDP (The Military Balance 1998/1999, str. 245). Tudi dokumenta Obseg in struktura SV 2010 in predhodni Splošni dolgoročni program razvoja in opremljanja SV predvidevata večje povečevanje izdatkov za obrambo, kot smo na začetku ugotovili, in sicer na 2.3 % BDP do leta 2010. Načrtovani slovenski prispevek je pod Natovim povprečjem, ki je že v letu 2000 znašal 2,2 % BDP (The Military Balance 2001/2002, str. 251). Kljub temu, pa lahko tudi za države članice zveze Nato lahko rečemo, da se povprečni delež obrambnih izdatkov v % od BDP zmanjšuje, in sicer iz 4.5 % BDP v obdobju 1980-1984 na 2.2 % BDP v letu 2000.

Tabela 5: Obrambni izdatki, deleži v BDP Republike Slovenije za obdobje 2002–2008

Leto	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
BDP RS							
- v mrd SIT	5070	5546	6034	6570	7133	7730	8360
- v mrd USD	19.720	21,083	22,465	24,298	26,275	28,223	30,226
Realna rast v %	3.2	3.7	4.3	4.5	4.7	4.7	4.7
Obrambni izdatki							
- v mrd SIT	77.387	88.726	100.307	112.693	127.098	145.449	170.371
- v mio USD	303	337	374	417	468	531	605
% BDP za obrambne izdatke	1.53	1.61	1.67	1.71	1.78	1.87	2.00
Št. preb. v RS v 1000	1.989	1.988	1.986	1.986	1.984	1.984	1.983
Obrambni izdatki na prebivalca							
- v SIT	38.907	44.624	50.487	56.743	64.032	73.311	84.323
- v USD	152	170	188	210	236	268	305
Povprečni letni tečaj	257.1	263.1	268.6	270.4	271.5	273.9	276.6

Vir: Finančni vidik članstva v Natu, 2002, str. 8-11.

Podatki v tabeli nazorno kažejo dinamiko rasti deleža obrambnih izdatkov v BDP skladno s sprejeto projekcijo Vlade RS o postopnem povečevanju deleža obrambnih izdatkov v BDP. Obrambni izdatki RS naj bi se vsako leto povečevali, in sicer od leta 2003, ko naj bi bili zagotovljeni v višini 88.725 mio SIT oziroma 1.61 % BDP, do leta 2008, ko naj bi znašali 170.372 mio SIT oziroma 2.0 % BDP. V celotnem nadaljnjem obdobju do leta 2015 naj bi bili obrambni izdatki zagotovljeni na realni ravni 2.0 % BDP, nominalno pa bi se povečevali. Pri tem moramo objektivno upoštevati dinamiko tekočih sprememb, ki vplivajo na različne možne makroekonomske in makrofiskalne scenarije glede tempa gospodarske rasti, zaposlenosti, inflacije, razmerja med evrom in tolarjem, kar vse vpliva na izkazane načrtovane deleže izdatkov za obrambo v povezavi z načrtovanim BDP za to obdobje. Načrtovana rast obrambnih izdatkov RS je tako povsem v funkciji uresničevanja z zakoni postavljenih ciljev

razvoja in posodabljanja obrambnega sistema RS z uvajanjem profesionalizma v SV ob hkratnem izrazitem krčenju mirnodobnega in vojnega sestava naših oboroženih sil.

Iz dokumenta Interno gradivo MORS, vidimo da delež sredstev za plače v strukturi obrambnih izdatkov pada iz 49.3 % leta 2003 na 44.2 % leta 2010 kot posledica hitrejše rasti obrambnih izdatkov od rasti zaposlovanja v omenjenem obdobju. Delež operativnih stroškov delovanja ter vzdrževanja materialno tehničnih sredstev se povečuje iz 19.1 % leta 2003 na 28.1 % leta 2010. Delež sredstev, namenjenih za investicije za nabavo kompleksne borbene tehnike, se zmanjšuje iz 19.3 % leta 2003 na 15.5 % leta 2010. Ciljna struktura obrambnih izdatkov bo leta 2015 obsegala izdatke za osebje (okrog 50 %), izdatke za operacije in vzdrževanje (okrog 30 %) ter izdatke za nabavo, gradnjo in razvoj (okrog 20 %) (predlog SDPRO SV do leta 2015, str. 14).

Projekcija obrambnih izdatkov RS omogoča do leta 2010 uresničitev prioriteten zastavljenih ciljev Vlade RS v omenjenem obdobju: preoblikovanje in pospešeno profesionalizacijo SV, sodelovanje v večnacionalnih vojaških formacijah in operacijah v podporo miru ter izpopolnjevanje obveznosti v sistemu kolektivne obrambe kot polnopravna članica zveze Nato.

Povzetek navedenih stališč, podprtih z ustreznimi statističnimi uradnimi podatki, lahko strnemo v generalno ugotovitev v naslednjih dejstvih (Deželak, 2002, str. 11):

1. Obrambni proračun in obrambni izdatki Republike Slovenije služijo financiranju zakonsko podprtih projektov modernizacije in preoblikovanja Slovenske vojske, kot najbolj pomembnega elementa obrambno-varnostnega sistema Republike Slovenije, z nezanemarljivo vlogo njegovega civilnega dela zaščite in reševanja. Njihov delež je med najnižjimi v primerjavi z državami članicami Nato in nobenega razloga ni, da bi bilo bodoče članstvo Republike Slovenije v zvezo Nato imperativno vezano na bistveni in takojšnji dvig tega kazalca.
2. Obrambni in varnostni sistem Republike Slovenije se gradi izključno zaradi avtonomnih potreb suverene države Slovenije, pri čemer se obravnava NATO kot pot in ne kot izolirani cilj. Logično sklepanje navaja na ugotovitev, da bi se zanesljivo soočili z bistveno večjimi potrebami in deleži obrambnih izdatkov, v kolikor bi ostajali izven Nato, v nedefiniranem in varnostno bistveno bolj rizičnem razmerju do našega zunanjega okolja. Zato velja teza, da članstvo v zvezo Nato zagotavlja naši državi zahtevano raven nacionalne varnosti ob znatno nižjih stroških v odnosu do vseh znanih alternativ.
3. Izdatki za obrambo, s katerimi je bila obremenjena tedanja Socialistična Republika Slovenija v bivši SFRJ, so bili v primerljivem letu 1989 približno 3 krat višji od realiziranega obrambnega proračuna samostojne Republike Slovenije v letu 2002.

V vseh državah članicah zveze Nato se je delež proračunskih sredstev za obrambo v zadnjih letih znižal. Zaradi zmanjšanja nevarnosti klasičnih oboroženih konfliktov na stari celini se je zmanjšalo število oboroženih sil posamezne države in število poveljstev Nata., Po drugi strani

pa na povišanje obrambnih izdatkov vplivajo novi, bolj prikriti in celo nevarnejši izzivi, ki ogrožajo mir in mednarodno stabilnost, kot so ilegalne migracije, organizirano nasilje in kršenje človekovih pravic, širjenje orožja za množično uničevanje, terorizem in organizirani transnacionalni kriminal itd. Gre torej za procese, ki lahko zelo resno ogrozijo našo notranjo varnost in tudi svobodo in varnost vsakega posameznika.

4.2.3. Obrambni izdatki v evropskih državah članicah zveze Nato in v Republiki Sloveniji

V tabeli so navedeni osnovni podatki, ki se nanašajo na ekonomsko moč posameznih evropskih držav Nata in višino obrambnih stroškov. Zaradi ogromnih razlik v velikosti je nemiselnost primerjati absolutne parametre med Slovenijo in večjimi državami. Veliko bolj pregledno sliko o ekonomski uspešnosti in prispevkih, ki jih posamezne države namenjajo za obrambne potrebe, pokažejo podatki, ki predstavljajo matematično razmerje med različnimi vrednostimi, kot so BDP na prebivalca, odstotek BDP za obrambo in stroški na prebivalca ali vojaka.

Tabela 4: Obrambni stroški evropskih držav članic zveze Nato v USD

Država	BDP v mrd USD	% BDP za obrambo v	Obrambni proračun v mio USD	BDP na prebivalca	Obrambni stroški na prebivalca	Obrambni stroški na vojaka
Belgija	238	1.4	3.335	26.193	328	23.835
Češka	52	2.2	1.133	14.163	111	3.859
Danska	162	1,5	2.401	25.900	454	27.822
Francija	1.319	2.6	34.292	25.300	580	49.502
Grčija	113	4.9	5.457	14.624	513	12.122
Islandija	9	-	-	27.000	-	-
Italija	1.082	1.9	20.561	23.436	359	28.152
Luksemburg	17	0.8	126	31.008	291	83.333
Madžarska	47	1.7	777	8.528	77	6.260
Nemčija	1.764	1.6	28.229	24.500	343	42.014
Nizozemska	347	1.9	6.392	25.171	405	77.356
Norveška	162	1.8	3.113	26.400	640	12.517
Poljska	160	2.0	3.191	8.422	82	5.214
Portugalska	104	2.2	2.197	16.370	222	8.632
Španija	568	1.3	7.053	23.422	178	14.944
V. Britanija	1.412	2.4	33.894	23.422	567	73.919
Slovenija	18.6	1.2	223	12.518	112	3.656

Vir: The Military Balance 2001/2002, str. 63-253.

BDP na prebivalca znaša od 8.422 USD na Poljskem do 31.008 USD v Luksemburgu, povprečna vrednost BDP na prebivalca v državah iz tabele je 18.176 USD. Nižje vrednosti od povprečja imata Grčija in Portugalska ter tri nove članice Nata Poljska, Češka in Madžarska. Višji znesek na BDP na prebivalca v Zahodni in Severni Evropi omogočajo večje izdatke za obrambo in kljub temu manjšo obremenjenost prebivalstva ter celotnega gospodarstva. V

primerjavi z državami iz tabele Slovenija sodi v skupino držav z nižjim BDP, saj ima višji BDP na prebivalca le od Madžarske in Poljske.

Odstotek BDP, ki ga države namenjujejo za obrambo, se giblje od 4.9 % v Grčiji do 0.8 % v Luksemburgu. Pri tem ni všteta Islandija, ker za njeno vojaško varnost skrbi islandski kontingent ameriške vojske. Grčija namenja izredno visok odstotek BDP za obrambo zaradi slabih odnosov s Turčijo in velikega števila pripadnikov oboroženih sil. Luksemburg namenja za obrambo manj kot odstotek BDP, kar pa je več kot dovolj za velikost njegovih vojaških sil⁵. Slovenija je po podatkih »The Military Balance 2001-2002« leta 2000 namenila za obrambo 1.2 % BDP⁶, kar je manj od povprečja v evropskih državah zveze Nato, ki znaša 2.2 % BDP. Delež sredstev, namenjenih za obrambo, se je leta 2001 v Sloveniji povečal na 1.46 %, dolgoročni program SV v obdobju do leta 2008 predvideva povečanje obrambnih izdatkov do 2 % BDP. V tem sklopu so upoštevani tudi stroški profesionalizacije slovenske vojske, ki bo do leta 2004 nadomestila dosedanji naborniški sistem.

Obrambni stroški na prebivalca v evropskih državah zveze Nato so se leta 2000 gibal od 77 USD na Madžarskem do 640 USD na Norveškem. V povprečju so znašali 366 USD na prebivalca, kar je bilo trikrat več kot v Sloveniji, kjer so bili stroški na prebivalca 112 USD. V primeru, da bi se v Sloveniji leta 2000 za obrambo namesto 1.23 % BDP namenilo 1.46 BDP bi obrambni stroški na prebivalca znašali 136 USD, v primeru 1.6 % deleža za obrambo pa bi ti stroški znašali 150 USD na prebivalca, kar pa je še vedno več kot dvakrat manj od povprečja evropskih članic zveze Nato.

Še večje razlike med Slovenijo in državami Nata so v primerjavi med obrambnimi stroški na pripadnika oboroženih sil. Izdatki na pripadnika oboroženih sil so bili leta 2000 najvišji v Luksemburgu in so znašali 83.333 USD. Verodostojnost tega podatka je vprašljiva, saj v uporabljenih virih ni podatkov za rezervno sestavo, tako da se je obrambni proračun delil le s številom pripadnikov stalne sestave in žandamerije. Za Luksemburgom sta po višini stroškov na pripadnika oboroženih sil Nizozemska (77.346) in Velika Britanija (73.919). Obe državi za več kot dvakrat presejata povprečje evropskih držav zveze Nato, ki je leta 2000 znašalo 28.605 USD na pripadnika oboroženih sil. Na Norveškem je povprečna poraba na pripadnika oboroženih sil zaradi številčne rezervne sestave, ki skupaj s pripadniki stalne sestave predstavljajo več kot 5 % skupnega prebivalstva. Na dnu lestvice po obrambnih stroških na pripadnika oboroženih sil v zvezi Nato so tri nove članice, ki so leta 2000 na vojaka potrošile 6.260 USD na Madžarskem, 5.214 USD na Poljskem in 3.859 USD na Češkem. Pri tem je zanimiva primerjava z deležem BDP namenjenim za obrambo, ki je bil z 2.2 % najvišji na Češkem, sledila je Poljska z 2.0 % in Madžarska z 1.7 % BDP. Na višje obrambne stroške na vojaka je vplivalo manjše število pripadnikov oboroženih sil, ki so leta 2000 na Madžarskem predstavljali 1.24 % celotnega prebivalstva, na poljskem 1.58 % in na Češkem 2.87 %. Večji deleži na pripadnika oboroženih sil omogočajo več sredstev za urjenje, nabavo nove opreme in orožja.

⁵ Luksemburška vojska šteje 899 pripadnikov, na ozemlju Luksemburga se nahaja le ena vojašnica.

⁶ Po podatkih Ministrstva za obrambo je leta 2000 Slovenija za obrambo namenila 1.23 % BDP.

V Sloveniji znašajo po podatkih iz leta 2000 stroški na pripadnika oboroženih sil 3.656 USD, kar je osemkrat manj od povprečja evropskih držav zveze Nato. Razpoložljiva količina denarja ne omogoča niti osnovnega usposabljanja številne rezervne sestave SV. Poleg preobsežne rezerve je razlog za majhno količino denarja na pripadnika oboroženih sil v podpovprečno nizkem odstotku BDP, ki ga Slovenija namenja za obrambo. S spremembami v letu 2001, ko se je za obrambo namenilo 1.46 % BDP ali 267 milijonov USD, in se je vojna sestava skrčila na 47.000 pripadnikov, so se razmere nekoliko izboljšale, saj se je poraba na pripadnika SV povečala na 5.680 USD. Kljub napredku, s tem ni doseženo niti dvajset odstotkov povprečne porabe na pripadnika oboroženih sil v evropskih državah Nata. Povečanje sredstev na pripadnika SV se lahko poveča na dva načina. Prvi je povečanje deleža BDP, namenjenega za obrambo, drugi pa zmanjševanje obsega SV. Ker dolgoročni program razvoja SV do leta 2008 omejuje obrambni proračun na 2 % BDP, so večje spremembe možne le v smeri zmanjševanja obstoječe strukture oboroženih sil. Če se vzamejo za osnovo statistični podatki iz leta 2001 (1.46 % BDP ali 267 milijonov USD porabljenih za obrambo), bi se v primeru 2.0 % deleža BDP za obrambo namenilo 366 milijona USD. V primeru, da bi skupna sestava oboroženih sil štela 26.000 pripadnikov, bi obrambni stroški na posameznika znašali 14.076 USD ali petdeset odstotkov povprečja evropskih članic zveze Nato. Če bi želeli preseči polovico evropskega povprečja in na vojaka porabiti več, kot porabijo nekatere evropske države, bi morali pri 2.0 % deležu BDP za obrambo imeti oborožene sile, ki bi štejele 19.000 pripadnikov, kar bi znašalo manj kot 1.0 % celotnega števila prebivalstva.

S tem bi obseg slovenskih oboroženih sil in delež namenjen za obrambne namene postal primerljiv z državami zveze Nato. V dokaz tej trditivi bom naredil nekoliko podrobnejšo primerjavo med Slovenijo in nekaterimi evropskimi članicami Nata.

Slovenijo bom najprej primerjal s tremi novimi članicami Nata Češko, Madžarsko in Poljsko. Kljub ogromnim razlikam v velikosti in številu prebivalstva, kar posebej velja za primerjave Slovenije s Poljsko, je osnovni kriterij za primerjavo dejstvo, da so omenjene tri države bile kandidatke za članstvo skupaj s Slovenijo. To pomeni, da so za sprejem v članstvo morale izpolniti pogoje, katere si je prizadevala izpolniti tudi Slovenija, poleg tega pa so morale po sprejemu v Nato pospešiti preoblikovanje oboroženih sil. Češka namenja za obrambo 2.2 % BDP in na vojaka porabi 3.859 USD. Med najpomembnejše cilje preoblikovanja oboroženih sil si je zadala formiranje brigade v sestavi Natovih sil za hitro posredovanje in prilagajanje celotne vojaške strukture standardom Nata (The Military Balance 2001/2002, str. 50-51).

Madžarska namenja za obrambo 1.7 % BDP, na vojaka pa porabi 6.260 USD. Nizek odstotek BDP že upočasnjuje reformo oboroženih sil, pri tem pa se zastavlja vprašanje izpolnjevanja obveznosti, sprejetih v sporazumu, ki jih je Madžarska podpisala s Slovenijo in Italijo o oblikovanju trilateralne brigade in načrtovano formiranje skupne enote z Romunijo. Za Natove sile za hitro posredovanje naj bi Madžarska poleg bataljona, ki ga že prispeva, zagotovila še dodaten bataljon (The Military Balance 2001/2002, str. 60-61).

Poljska z 2.0 % BDP za obrambne namene zagotavlja porabo v višini 5.214 USD na vojaka, kar ji omogoča, da z materialnimi in demografskimi viri postaja vpliven član Nata. Aktivno sodeluje v mednarodnih mirovnih operacijah v Bosni in Hercegovini ter na Kosovu, kjer prispeva enote velikosti bataljona (The Military Balance 2001/2002, str. 68-69). Iz navedenega izhaja, da bi Slovenija z zmanjšanim obsegom oboroženih sil, 2.0 % BDP za obrambo in porabo 19.263 USD na vojaka imela zagotovljene osnovne pogoje za integracijo v vojaško strukturo Nata, ki bi potekala vsaj tako uspešno, kot je potekala integracija treh novih članic zavezništva, hkrati pa bi lahko zagotovila tudi ustrezen vojaški prispevek za sile za hitro posredovanje.

Zaradi ocene slovenskega prispevka za kolektivno obrambo bom dodatno pojasnil primerjavo med Slovenijo, Belgijo in Dansko. Omenjeni državi sem izbral po kriteriju velikosti, saj je Belgija le za polovico večja od Slovenije, Danska pa je dvakrat večja. Večje razlike so v številu prebivalstva, v Belgiji živi pet krat več prebivalstva kot v Sloveniji, na Danskem pa dva in polkrat več. Velike so tudi ekonomske razlike, saj obe državi sodita med najbolj razvite evropske države s skoraj dva in polkrat večjim BDP na prebivalca od slovenskega. Belgija za obrambne stroške namenja 1.4 % BDP in na vojaka porabi 23.835 USD. Z razpoložljivim denarjem vzdržujejo močno letalstvo in mornarico, mehanizirano brigado ima v sestavi večnacionalnega korpusa v Nemčiji, sodeluje v mirovnih operacijah s 1.450 pripadniki in je popolnoma integrirana v vojaško strukturo zveze Nato (The Military Balance 2001/2002, str. 48-49).

Danska namenja za obrambne namene 1.5 % BDP in na vojaka porabi 27.822 USD. Tako kot Belgija ima tudi Danska oborožene sile organizirane po zvrsteh, z močnimi letalskimi in mornariškimi silami, popolnoma integriranimi v vojaško strukturo zveze Nato in s 1.325 pripadniki oboroženih sil aktivno sodeluje v mednarodnih mirovnih operacijah (The Military Balance 2001/2002, str. 60-61). Belgijski in danski delež BDP za obrambo sta že danes primerljiva s slovenskimi, vsekakor pa niso primerljive absolutne količine denarja, namenjene za obrambne namene. Pri tem pa je potrebno upoštevati, da omenjeni državi precejšnja finančna sredstva namenjata za pripravljenost in vzdrževanje drage opreme, predvsem v letalstvu in mornarici. Glede na to, da je SV v bistvu kopenska vojska z rodovsko organizacijo, ki uporablja manj sofisticirane bojne sisteme, bi s skoraj polovico manj denarja na vojaka, lahko zagotovili uspešno integracijo v vojaško strukturo Nata in prispevala primeren delež za kolektivno obrambo.

Republika Slovenija je torej sposobna za članstvo v izbrani organizaciji kolektivne obrambe zagotoviti ustrezen prispevek. To sem dokazal s primerjavo zmogljivosti in finančnih sredstev, ki jih evropske države članice zveze Nato in Slovenija namenjajo za obrambo. Pri tem sem kot indikator pri analizi uporabil obrambne stroške na vojaka, iz česar izhaja količina sredstev za plače, materialne stroške, skupne operacije, urjenje vojakov, nabavo opreme in orožja. Za dokazovanje sem primerjal obrambne stroške na vojaka med Slovenijo in evropskimi državami članicami zveze Nato. S številom pripadnikov oboroženih sil in količino denarja namenjenega za obrambo v letu 2000, bi SV izjemno težko zagotovila ustrezen

vojaški prispevek za zavezništvo, saj bi večino denarja porabila za številno rezervno sestavo. Z zmanjševanjem SV na 19.000 pripadnikov oboroženih sil in več kot 50 % evropskega povprečja obrambnih stroškov na vojaka, ter povečanjem odstotka BDP na 1.6 % bi zadostovalo za uspešno sodelovanje Republike Slovenije v vojaški strukturi zveze Nato. SV bi postala maloštevilčnejša, zato pa boljše izurjena, saj bi obrambni stroški na vojaka presegali stroške nekaterih držav članic Nata, kot so Češka, Grčija, Madžarska, Norveška, Poljska, Portugalska in Španija. Razpoložljiva količina denarja bi zadostila Natove zahteve po opremljenosti in izurjenosti. SV bi lahko prevzela obveznosti, ki izhajajo iz članstva v kolektivni obrambi in se nanašajo na povezljivost celotne strukture ter na zagotavljanje sil za posredovanje.

Na podlagi povedanega lahko zaključimo, da je nacionalni strošek vključitve v zvezo Nato za vsako državo relativno majhen v primerjavi s tistim, kar le-ta dobi, in sicer kolektivno varnost in vso podporo, ki sledi iz tega. Cena širitve Nata je torej za vsako državo kandidatko posebej v vsakem primeru manjša, kot bi je le-te lahko vložile v izgradnjo samostojnega sistema nacionalne obrambe. To med drugim izhaja iz dejstva, da ima obramba znotraj zveze Nato manjšo ceno kot nacionalna obramba posamezne kandidatke za Nato.

Višino sredstev, namenjenih za obrambo lahko presojamo kot notranje in kot zunanjepolitično vprašanje. Kot notranjepolitično vprašanje je višina obrambnih stroškov pogojena s t.i. »stopnjo zadovoljstva«, ki predstavlja razmerje med občutkom varnosti vsakega prebivalca in stroški obrambe. Prav tako pa mora Slovenija vsem članicam zavezništva dokazati, da je pripravljena za stroške obrambe nameniti ustrezen, »fair %« BDP, ki bo sprejemljiv tudi za zavezništvo.

5. GOSPODARSKE KORISTI REPUBLIKE SLOVENIJE V ZVEZI NATO

Nastanek Zveze NATO po koncu II. svetovne vojne ni bil pogojen le s pričetkom hladne vojne in nasprotovanjem med blokoma, temveč tudi z Marshallovim planom za gospodarsko rekonstrukcijo porušene Evrope. Ta načrt je postavil temelje za ponovno vzpostavitev demokracije in tržnega gospodarstva, pa tudi varnosti, ki je pripomogla k izgradnji blaginje v Zahodni Evropi. Gospodarsko sodelovanje je izrecno omenjeno v Washingtonski pogodbi. V preambuli je med drugim navedeno, da »si pogodbenice prizadevajo za spodbujanje stabilnosti in blaginje na severnoatlantskem območju«. V 2. členu pogodbe pa je zapisano, da »bodo pogodbenice s krepitvijo svojih svobodnih institucij, z doseganjem boljšega razumevanja načel, na katerih temeljijo te institucije, in s spodbujanjem razmer, ki omogočajo stabilnost in blaginjo, prispevale k nadaljnjemu razvoju miroljubnih in prijateljskih mednarodnih odnosov. V svojih gospodarskih politikah si bodo prizadevale za odpravo sporov in bodo spodbujale gospodarsko sodelovanje med posameznimi ali vsemi pogodbenicami«.

Pod okriljem severnoatlantskega zavezništva deluje vrsta odborov, ki se bolj ali manj navezujejo na gospodarsko sodelovanje: Ekonomski odbor, Znanstveni odbor, Odbor za informacije in odnose v kulturi in Odbor za civilno krizno upravljanje. Poleg tega ima Nato v okviru Programa varnostnih investicij (Security Investment Program - SIP) poseben program pomoči manj razvitim državam članicam predvsem za izgradnjo ključne infrastrukture. Sporazum o osnovnih naročilih (Basic Ordering Agreement – BOA) pa vzpostavlja ugodnejše pogoje pri razpisih (NATO Handbook, 1995, str. 15-19).

Zveza Nato svojim članicam nudi tudi zelo razvejan institucionalni okvir za vključevanje posameznih nacionalnih gospodarstev v izvajanje različnih projektov s področja znanosti in tehnologije ter proizvodne in uporabniške logistike. S temi vprašanji se v Natu ukvarja več kot 150 odborov in delovnih teles. V okviru Nata tako države pridobijo tudi možnost za sodelovanje pri načrtovanju, razvoju, proizvodnji in implementaciji proizvodov visoke tehnologije, kar je še posebnega pomena in kar je za države zunaj tega kroga težko ali povsem nedostopno. V tem pogledu je zveza Nato močan transatlantski most izmenjave znanja, tehnologije in projektov. Članstvo nedvomno prispeva k večji varnosti in afirmaciji države. Varnostni sistem, ki ga vzpostavlja Nato, zajema tudi izgradnjo infrastrukture, ki je povezana s civilno infrastrukturo, kot so ceste, železnice, ter komunikacijska in energetska mreža. Varnost je cenjena dobrina pri razvoju gospodarskih panog kot je npr. turizem.

Republika Slovenija je s povabilom zveze Nato dobila priznanje za razvoj demokracije, tržnega gospodarstva, državnih institucij, civilne družbe itn. Praški vrh severnoatlantskega zavezništva pa ne pomeni konca razvojnih procesov, temveč jim daje nov zagon in motiv. Članstvo v Natu ni zgolj cilj, ampak je pot za zagotavljanje višje ravni nacionalne varnosti države, ki vključuje tudi gospodarski vidik.

5.1. Pričakovani in možni učinki vključitve v zvezo Nato na gospodarstvo Republike Slovenije

Zvezo Nato ne obravnavamo samo kot najoptimalnejšo varianto za Republiko Slovenijo z vidika uresničevanja njenih vojaško-obrambnih in varnostno-političnih ciljev temveč tudi kot njeno razvojno-ekonomsko priložnost in alternativo, ki bi jo bilo nespametno in neodgovorno pustiti vnemar ali jo preprosto ignorirati. To tezo bom poskusil utemeljiti z naslednjimi preverljivimi dejstvi.

Vstop Republike Slovenije v zvezo Nato kot elitni klub (z redkimi, zanemarljivimi izjemami držav z izrazito poudarjeno geostrateško, globalno-varnostno komponento) gospodarsko najbolj razvitih držav sveta oz., ožje, severno-atlantskega območja, bo posledično pomenilo izboljšanje njenega splošnega investicijskega ter kreditnega (finančnega) ratinga na svetovnih kapitalskih trgih in finančnih centrih. V percepciji potencialnih investitorjev iz tujine bo Slovenija postala varnejša destinacija njihovih denarnih prihrankov in logično je pričakovati

porast neposrednih tujih investicij. To dokazujejo praktični primeri starih in novih članic Nato (primer Španije, Grčije, Portugalske in nato Poljske, Češke in Madžarske). Vendar pa iz izkušenj preteklih širitev zveze Nato izhaja, da je sicer zelo težko ločiti vpliv članstva v Nato na pritek tujih neposrednih investicij (TNI) od drugih dejavnikov, kot so pridruževanje Evropski uniji, metoda privatizacije (odprtost za strateške investitorje) in "prijaznost" investicijskega okolja za tuje investitorje. Tudi tovrstne raziskave kažejo, da je bolj pozitivno povezavo med članstvom v Nato in povečanjem priliva TNI moč pričakovati v nestabilnih državah in tistih, ki se nahajajo v bližini kriznih žarišč, ne pa v tolikšni meri v stabilnih demokracijah. Slovensko članstvo v Nato bi tako znatno bolj pozitivno vplivalo na priliv TNI pred leti kot danes. Čim stabilnejša je namreč država in v čim stabilnejšem mednarodnem okolju obstaja, manjši pozitivni vpliv bo imelo članstvo v Nato na priliv TNI. Slovenija danes že dosega dobre ocene tako političnega kot skupnega deželnega tveganja. Članstvo v Nato bi tako lahko imelo pozitiven vpliv zaradi še vedno razmeroma majhne prepoznavnosti Slovenije v določenih delih sveta, torej predvsem na manj obveščene investitorje. Članstvo v Nato je kot dejavnik stabilnosti tujih naložb lahko pomembno tudi v primeru, da bi prišlo do mednarodne gospodarske ali politične nestabilnosti večjih razsežnosti.

Vstop RS v elitni klub gospodarsko najnaprednejših držav Evrope in sveta pomeni zanj dostop do kapitala in virov financiranja, za katere lahko logično in utemeljeno pričakujemo da bodo bistveno boljši in cenejši kot dotedaj. Po eni strani je to pričakovana posledica radikalno izboljšanih položajev Slovenije v različnih ratingih, ki reflektirajo stopnjo varnosti in donosnosti naložb potencialnih investitorjev v gospodarstvo naše države, po drugi strani pa gre tudi za posledico splošno znanih kriterijev za članstvo v Nato, ki poleg varstva človekovih pravic, vladavine prava, tržne ekonomije, doseganje obrambno-varnostnih standardov, itd., vključujejo tudi splošne civilizacijske in demokratične standarde in vrednote, ki neko državo definirajo kot demokratično, pravno, razvojno uspešno, socialno, ipd., druge pa iz tega kroga izključujejo in na ta način limitirajo dinamiko njihovega razvoja in napredka.

Članstvo v zvezi Nato lahko RS zagotovi diametralno drugačno in boljšo pozicijo na področju tako imenovanih protidobav, kjer država-kupec vojaške opreme oz. tehnologije na mednarodnem trgu pogodbeno zaveže izbranega prodajalca le-te, da kupi na domicilnem trgu kupca določene proizvode in storitve, proizvedene s strani gospodarskih subjektov države kupca v razmerju 1:1 ali celo več v korist kupca. Moderni trendi in trgovinski tokovi zlasti znotraj Nato v vse večji meri dokazujejo tezo, da se klasične protidobave ohranjajo in krepijo predvsem v trgovinskih odnosih razvitih držav-ponudnikov vojaške tehnologije in opreme do držav v razvoju, nerazvitih in držav v tranziciji kot kupcev le-te. V trgovinskih relacijah držav znotraj Nato oz. v okviru "elitnega" kluba gospodarsko najbolj razvitih držav pa namesto klasičnih mehanizmov protidobav vse bolj stopajo v ospredje kapitalsko-lastniške povezave med ponudniki in povpraševalci po vojaški tehnologiji, kjer posamezni marginalni producenti postajajo integralni sestavni del večjih poslovnih sistemov, z definiranimi tržišči, tehnologijo in kadri. Vojaško-industrijski kompleksi, ki dandanašnji nastopajo pred našimi očmi na globalni, mednarodni ravni so ena izmed najbolj značilnih posledic takšnih globalnih razvojnih usmeritev (Deželak, 2002, str. 10).

Članstvo RS v zvezo Nato bi lahko z gospodarskega vidika imelo pozitiven vpliv tudi na področje transporta ter s tem povezanih dodatnih storitev. Slovenska podjetja bi se lahko vključevala v izvajanje servisnih in drugih storitev, oskrbe z gorivom ter pri zagotavljanju rezervnih delov za vozila tujih vojaških enot. Domači prevozniki bi lahko sodelovali pri izvedbi tranzitnih in notranjih prevozov. Ne gre zanemariti zagotavljanja in posodabljanja prometne infrastrukture ter racionalnejše uporabe obstoječe infrastrukture in vključevanja slovenske prometne infrastrukture v mednarodne prometne povezave.

5.1.1. Razvoj obrambne industrije

S članstvom v Natu se perspektiva odpira tudi slovenski skromni obrambni industriji, ki danes išče kupce za svoje končne izdelke ali polproizvode predvsem v državah tretjega sveta. V času SFRJ je bila obrambna industrija usmerjena na proizvodnjo tehnološko visoko zahtevnih sestavnih delov in sklopov, proizvodnje končnih izdelkov pa z nekaj izjemami ni bilo. Razpad bivše države je pomenil razpad reprodukcijskih oblik in s tem tudi razpad tujih trgov. Z opustitvijo programov pa je obrambna industrija izgubila ne le trge, ampak tudi znanje in delovno silo. Delež obrambne industrije v slovenskem gospodarstvu oziroma v predelovalni dejavnosti je relativno nizek, tako po številu programov vojaškega orožja in opreme, kot po številu podjetij oziroma številu zaposlenih v vodilnih industrijskih dejavnosti. Obrambna proizvodnja danes poteka v nekaterih podjetjih proizvodnje transportnih sredstev, strojegradnje oziroma kovinskih izdelkov, elektroindustrije, črne metalurgije in kemijske industrije ter v tekstilni in čevljarški industriji. Delež vrednosti proizvodnje vojaškega orožja in opreme v elektroindustriji ne presega odstotka vrednosti skupne prodaje te industrije, v kemijski industriji je delež podoben, v proizvodnji transportnih sredstev, predvsem vozil in v strojni industriji, vključno s protidobavami, pa znaša med enim in dvema odstotkoma vrednosti skupne prodaje. Ti deleži so majhni, ko proizvodnjo vojaškega orožja in opreme primerjamo s celotno vrednostjo proizvodnje oziroma prodaje po industrijskih dejavnostih. Deleži obrambne proizvodnje znašajo od 20 do 30 in tudi več odstotkov, v celotnem obsegu proizvodnje nekaterih tujih proizvajalcev. Sedanji letni obseg izvoza slovenske obrambne industrije znaša manj kot 20 milijonov dolarjev. Nastal je po velikem upadanju od največjega obsega obrambne industrije, ki je leta 1988 znašal 220 milijonov dolarjev. Rad bi poudaril tudi to, da o ozko usmerjeni vojaški industriji v Sloveniji danes ne moremo govoriti. Obstaja civilna industrija, ki ima v proizvodnem programu tudi del vojaško-obrambnih proizvodov. Delež te proizvodnje v teh podjetjih v povprečju ne presega 10 odstotkov.

S članstvom v Natu se odpirajo tudi nove možnosti pri vključevanju (s protidobavami ali z lastno proizvodnjo) v večje projekte opremljanja v tujini, zlasti v državah EU in Nato. Nato je že v preteklosti razvil celo serijo mehanizmov kapitalskega povezovanja posameznih delnih vojaško-industrijskih kompleksov držav članic v celoto, z nekaj mega ponudniki najmodernejše vojaške tehnologije, ki je predmet trženja v globalnih okvirih. Za našo državo

to pomeni možnost, opcijo za dodatne poslovne iniciative, ki pa, seveda ne morejo prihajati s strani države in njenih institucij, temveč s strani naših gospodarskih družb s tega področja, ki ne zamujajo in ki se teh opcij tudi zavedajo. Za namensko proizvodnjo v Republiki Sloveniji bi povezave s strateškimi tujimi partnerji v lastniški strukturi namenske proizvodnje npr. v jeklarski, elektro-optični, kemični, farmacevtski, elektronski, tekstilni, avtomobilski in prehrabeni industriji, kjer ima Slovenija že zdaj razvite zmogljivosti, pomenile dodatne poslovne priložnosti in dolgoročno prosperiteto. Protidobave in posli v tej zvezi so lahko le začetni impulz rešitve dolgoročnega poslovnega položaja naših podjetij. Po ocenah gre tu za več tisoč stabilnih, dolgoročno pozicioniranih delovnih mest, kar je za RS absolutno nezanemarljivo. Vstop Slovenije v Nato po moji oceni ne bo omogočil boljšega mednarodne sodelovanja samo obrambni industriji, pač pa celotnemu gospodarstvu Slovenije. Zavedati pa se moramo, da komparativne prednosti naše države na tem področju (relativno nižji stroški dela, geografska lega z infrastrukturo, industrijska tradicija) počasi kopnijo.

Za povečan obseg obrambne industrije je vsekakor najpomembnejši pričakovani program 10-letnega opremljanja Slovenske vojske. Razvoj novih proizvodov je praviloma vezan na količine, ki jih bo kupila Slovenska vojska in na predvidevanja prodaje drugim nacionalnim obrambnim sistemom. Visoke zahteve sodobne vojaške opreme, s katero se opremlja SV, dopuščajo sodelovanje pri razvoju in proizvodnji vojaške opreme le tistim podjetjem, ki dosegajo visoko zanesljivost v kakovostni proizvodnji in izpolnjujejo zahteve tehnične standarde obrambnega sistema Nato. Nekatere slovenske proizvode bi bilo dobro čimprej vključiti v nomenklaturu Nato, s čimer se dejansko povečujejo možnosti prodaje v izvozu. Pogoj je seveda ustrezna ekonomičnost procesov, ki terja količinsko večjo proizvodnjo, torej industrijsko kooperacijo s tujimi partnerji in vključitev podjetij obrambne industrije v izvoz orožja in opreme. Brez sodelovanja Ministrstva za obrambo Republike Slovenije ni možno načrtovati in pridobivati podatkov o možnih tujih industrijskih partnerjih oziroma kupcih ter možnih protidobavah. Aktivna pomoč MORS-a in drugih vladnih resorjev pri teh povezavah je nujna. Razvoj podjetniške raziskovalne in razvojne sfere je prav tako potrebno podpreti z ustreznimi sredstvi za razvojno-raziskovalno dejavnost v industriji.

5.1.2. Priložnosti za tehnološko zahtevno proizvodnjo

V nekatere znanstvene programe zveze Nato se slovenska znanstveno raziskovalna sfera že vključuje. Pričakujemo pa, da se bo ta oblika sodelovanja v primeru vključitve v Nato še povečala na področju matematike, fizike, kemije, informatike, medicine, ekologije, varstva okolja, razvoja komunikacijskih tehnologij, itd. Odpirajo se možnosti štipendiranja in znanstvenih kadrov v okviru teh programov ter na področju tesnejšega sodelovanja naših znanstveno-raziskovalnih institucij za obrambno industrijo za potebe Nata. Če tega izziva ne bomo želeli sprejeti, se bomo slej ali prej soočili z begom najsposobnejših v tujino, z nižanjem cene delovne sile itd.

Pojavljajo se tudi že prve konkretne ideje o visoko tehnoloških investicijah v Slovenijo. Ponudniki v tej fazi analizirajo možnosti prenosa visoko tehnoloških projektov, sofinanciranih s strani vojaških institucij v državah članicah Nato. Ena izmed teh je na primer prenos tehnologije za hitro izdelavo prototipov s pomočjo računalniško krmiljene laserske depozicije (LENS). Projekt LENS je tehnologija dvojne uporabe, z možnostjo aplikacije na naslednjih področjih:

- Na obrambnem področju (omogoča hitro izdelavo ali popravilo najzahtevnejših mehanskih delov).
- Na področju izdelave orodij za plastiko (omogoča skrajšanje časov za izdelavo orodij in povečanje produktivnosti).
- Na področju avtomobilske industrije (omogoča izdelavo kovinskih delov, ki so po fizikalnih lastnostih enaki ali pa celo boljši izdelkom na osnovi mikro-ulivanja in skrajšanje postopkov izdelav prototipov).

Z včlanitvijo Slovenije v Nato se bodo možnosti pritoka visoko tehnoloških neposrednih tujih investicij podobnih projektu LENS nedvomno povečale.

5.2.3. Priložnosti za namensko proizvodnjo

Za Republiko Slovenijo je pomembno, da bo po vstopu v zvezo Nato v polni meri izkoristila vse pozitivne učinke, ki izhajajo iz članstva v zavezništvu. Možne gospodarske priložnosti za namensko proizvodnjo oziroma industrijo lahko slovenska država ustvarja tudi s sodelovanjem v pristojnem odboru, ki koordinira nabavo vojaške opreme za potrebe zavezništva.

Pri trgovanju z vojaško opremo in oborožitvijo bo lahko Slovenija kot članica zveze Nato napram tretjim državam pridobila še dodatno kredibilnost, ki pa bo morala biti osnovana na kakovosti. Podjetja, ki sodelujejo v obrambnem sektorju, naj bi s članstvom v Nato posledično postala bolj privlačna za investicije.

Slovenija bo kot članica Nata postala bolj zanimiv in kredibilen partner v okviru izvajanja skupnih raziskovalno in razvojno-proizvodnih projektov na področjih kopenske vojske, letalstva, mornarice, itd. Z uvedbo varnostnih standardov Nato se bodo zmanjšala tudi varnostna tveganja za prenos znanja in tehnologij.

V zvezi s procesi nabave opreme je v razvojni fazi koncept koordiniranih skupnih nabav dveh ali več držav Nato, z namenom doseganja stroškovno učinkovitejših rezultatov. Obdelan je bil tudi osnutek procesov optimizacije opreme in orožja skozi celotno življenjsko dobo, kar bi

pomenilo izboljšanje vseh treh investicijskih parametrov (zmanjšalo stroške, povečalo učinkovitost zmogljivosti in skrajšalo termine amortizacije).

S članstvom Slovenije v Nato po drugi strani lahko pričakujemo restriktivnejšo politiko v izdajanju dovoljenj, predvsem za izvoz vojaškega orožja in opreme v države, ki niso članice Nato. Na tem mestu so mišljene predvsem države s pomanjkljivo izvozno kontrolo.

Slovenija se bo vključila v sistem Nato standardizacije za doseganje interoperabilnosti. Vpeljava tega sistema v delovne procese predstavlja možnost, da Slovenija najde tržne niše v obsežnem sistemu kolektivne oziroma globalne varnosti. Glavna vloga procesa standardizacije je zmanjšanje stroškov obrambnega sistema in s tem posledično povečanje konkurenčnosti slovenskega gospodarstva na področju proizvodnje in trgovine z vojaškim materialom v državah članicah in posredno tudi v partnerskih državah. Procesi obrambne standardizacije se razvijajo v smeri zamenjave vojaških specifikacij s civilnimi standardi, kar bi omogočilo možnost globalizacije standardov na področju vojaške in druge opreme.

Slovenija bo s članstvom v zavezništvu uvedla Nato kodifikacijski sistem, tako da bodo slovenske gospodarske družbe, ki se ukvarjajo z obrambno industrijo, v Nacionalnem kodifikacijskem biroju lahko kodificirale svoje izdelke po predpisih Nato. S tem bodo vpisane v centralnem registru proizvajalcev in izdelkov Nato in bodo lahko nastopale na tujih trgih s priznano Nato kodo izdelka, kar bo povečalo konkurenčnost pri ponujanju svojih izdelkov obrambnim sistemom Nato in ostalim, ki ta sistem priznavajo in uporabljajo (sedaj je v njem aktivnih 53 Nato in ostalih držav).

Natančna opredelitev gospodarskih učinkov članstva v zvezo Nato je težko določljiva, vsekakor pa so ti učinki pozitivni. V kolikšni meri bodo ti učinki pozitivno vplivali na gospodarstvo, pa je odvisno tudi od sposobnosti oziroma organiziranosti posamezne države in zmogljivosti povezovanja njene javne in zasebne sfere.

Neposredni učinki so povezani z možnostjo koordiniranih nabav opreme in oborožitve po nižjih cenah znotraj zavezništva ter s priložnostmi za obrambno industrijo. Posredni učinki pa so predvsem v možnostih skupnih vlaganj in učinkov prenosa visokih tehnologij na znanstveno-raziskovalno in proizvodno področje in deloma v povečanju izvoza v okviru izvajanja protidobav.

Splošno gledano se Slovenija, tako kot druge države kandidatke, v Zvezo Nato vključuje predvsem zaradi varnosti in ne le zaradi ekonomskih koristi. Te niso niti odločilne niti primarne. Velja pa dodati, da bi se ne vključitev Slovenije v Nato negativno odražala na splošni položaj države in s tem posredno tudi na gospodarstvo.

6. SKLEP

Najpomembnejše ugotovitve, do katerih sem prišel pri izdelavi diplomske naloge je mogoče strniti v nekaj splošnih zaključkov.

Republika Slovenija je na meji Jugovzhodne Evrope, na meji območja, ki je zgodovinsko zaznamovano s konflikti in nestabilnostjo. Slovenija si zaradi objektivno omejenih človeških, materialnih in finančnih virov ne more privoščiti politike samozadostnosti, kar so pokazale tudi zgodovinske izkušnje pri reševanju slovenskega nacionalnega vprašanja. Še posebej to velja za obrambno področje. V našem neposrednem interesu je aktivno sodelovanje v koalicijah, ki se zoperstavljajo grožnjam varnosti ali ki so širše angažirane v boju proti organiziranemu kriminalu, trgovini z orožjem in mamili. Demokracija, varnost in blaginja so med sabo povezane vrednote oziroma dobrine.

Od vseh organizacij, ki tvorijo evropsko varnostno arhitekturo OZN, OVSE, ZEU EU, NATO, je na podlagi zgodovinske vloge in današnjega položaja, prav zveza Nato tista varnostna in obrambna organizacija v Evropi, ki lahko Sloveniji realno zagotovi večji vpliv, boljše možnosti za vsestranski razvoj, predvsem pa višjo stopnjo varnosti ter obrambne sposobnosti kot katerikoli drugi evropski varnostni sistem. Zveza Nato ponuja najvišjo stopnjo varnosti za razumen ter povsem ekonomičen vložek in enakovreden položaj ob boku tistih držav, ki odločajo o sodobnem varnostnem okolju. Smisel članstva v Nato pa ni le zagotavljanje najvišje možne ravni nacionalne varnosti ob najnižji ceni ter ob najmanjši stopnji tveganja. Gre za politični pomen RS v Evropi in za možnost sodelovanja, enakopravnega soodločanja ter pravice veta na odločitve zavezništva, ki bodo neizogibno izoblikovale širši varnostni prostor, v katerem je Slovenija. Brez članstva v zvezi Nato te možnosti nimamo. Slovenija si zgolj s članstvom v Evropski uniji ne more zagotoviti takšnega političnega pomena kot s članstvom v obeh organizacijah.

S tem, ko bo Slovenija v nekaj letih po povabilu novembra 2002 v Pragi postala polnopravna članica zavezništva, bo dosegla vključenost v vse pomembne organizacije, ki oblikujejo varnostno podobo Evrope. Čeprav absolutne varnosti, glede na vse bolj raznolike vire ogrožanja, ne zagotavlja nobena organizacija, pa članstvo v organizacijah, kot so OZN, OVSE, EU, ZEU, NATO povečuje možnosti mednarodnega sodelovanja in enakopravne vloge pri sprejemanju odločitev. S članstvom v zvezi Nato bi si utrdili status Republike Slovenije kot varne države z nizko stopnjo poslovnega tveganja in tveganih investicij, druge posredne koristi članstva so tudi udeleževanje v znanstvenem, tehnološkem in informacijskem dotoku iz najbolj razvitih držav, ekonomsko sodelovanje z najbolj razvitimi državami, tudi na vojaškem področju. Članstvo nenazadnje dolgoročno prinaša zmanjševanje izdatkov za obrambo. V sedanjem trenutku je tudi težko natančno razmejiti in opredeliti stroške, ki jih ima Slovenska vojska na tiste, ki so namenjeni pripravam za vstop v zvezo Nato, in stroške, ki bi pri nadaljnem razvoju nastopali ne glede na dejstvo, ali bo Slovenija vstopila v zvezo Nato. Dejstvo je, da se bo program modernizacije SV izvajal ne glede na potek dogodkov v zvezi Nato, da pa bi nevstop v zvezo Nato zagotovo imel določene posledice za ta proces.

Kolikšni bi bili dejansko stroški našega članstva v zvezi Nato in kolikšne po drugi strani gospodarske koristi, je vnaprej nemogoče natančno izračunati. Nekateri stroški so sicer zanani oz. vnaprej opredeljeni vendar pa lahko že rečemo, da včlanitev sama po sebi neposredno ne prinaša ničesar po finančni plati, ampak bi bili ti učinki na gospodarstvo RS posredni in veliki. Koliko bodo ti učinki pozitivno vplivali na gospodarstvo, je odvisno do sposobnosti oziroma organiziranosti posamezne države in zmogljivosti povezovanja njenega javnega in zasebnega podejtniškega področja.

Zavedati pa se moramo, da gradimo obrambni in varnostni sistem izključno zaradi avtonomnih potreb Republike Slovenije, pri čemer nam zveza Nato pomeni le pot k temu cilju ne pa cilj sam po sebi. V nedoločnem, varnostno veliko bolj tveganem razmerju do našega zunanjega okolja, torej če bi ostali zunaj zveze Nato, bi bil naš delež obrambnih izdatkov v skladu z veliko večjimi potrebami neprimerljivo večji. Obrambni sistem potrebujemo tudi za čas, ki ga ne moremo predvideti, in za rodove, ki prihajajo.

LITERATURA

1. Bebler Anton: The challenge of NATO Enlargement. Westport, London: Praeger, 1999. 244 str.
2. Bebler Anton: Naj obrambo prepustimo Italiji. Delo, Ljubljana, 16.2.2002, str.10-12.
3. Deželak Janko: Finančni vidik članstva v Natu. Slovenska vojska, Ljubljana, 15.3.2002, 5, str. 8-11.
4. Deželak Janko: Mi in NATO – še enkrat o stroških. Revija Obramba, Ljubljana, 35 (2003), str.6-8.
5. Evropeizacija slovenske politike, Ljubljana: Slovensko politološko društvo. Zbornik referatov, 1998, str. 48-50.
6. Geršak Teodor: NATO, njegova preobrazba in Slovenija. Ljubljana: Defensor d.o.o., 1995. 357 str.
7. Grizold Anton: Evropska varnost. Ljubljana: FDV, 1999a. 221 str.
8. Grizold Anton: Obrambni sistem Republike Slovenije. Ministrstvo za notranje zadeve, Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola, 1999b. 311 str
9. Grizold Anton: Varnostne politike velesil. Ljubljana: FDV, 2000. 161 str.
10. Grizold Anton: Stroški vključevanja v Nato so znani. Slovenska vojska, Ljubljana, 31.05.2002, 10, str. 6-7.
11. Grizold Anton: Pot do varnosti, ki je drugače ne bi dosegli nikoli. Revija Obramba, Ljubljana, 35(2003), 2, str. 10-114.
12. Vegič Vinko: Interes za članstvo v zvezi Nato in prilagajanje na področju nacionalne varnosti. Teorija in praksa, Ljubljana, 34(1997),6, str. 1004-1019.
13. Jazbec Milan: NATO kot preizkusna točka. Revija Obramba, Ljubljana, 34(2002), 4, str. 10-13.
14. »Proces, ki bi trajal do leta 2010.« Slovenska vojska, Ljubljana, 1998, 168, str.4-5.
15. Splošni dolgoročni program razvoja in opremljanja Slovenske vojske (2000), Zbirke Državnega zbora RS.

VIRI

1. Interna gradiva Ministrstva za obrambo RS, 2001.
2. NATO Handbook. Nato Office of International and Press, Brussels, 1995, str. 3-19.
3. Nacionalna strategija Republike Slovenije za vstop v Nato. Poročevalec, Ljubljana, 20(1998), XXIV, str. 36-42.
4. Predlog splošnega dolgoročnega programa razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2015. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo RS, 2003. 78 str.
5. Study on NATO Enlargement. Brussels: NATO, 1995.
6. Splošni dolgoročni program razvoja in opremljanja Slovenske vojske (Uradni list RS, št. 32/2000).
7. Splošni dolgoročni program razvoja in opremljanja Slovenske vojske (Uradni list RS, št. 97/2001).
8. Treaty on European Union. Brussels: Office for Official Publications of the European Communities, 1992.
9. The Military Balance 2001/2002. London: Oxford University Press, 2001.
10. The Military Balance 1999/2000. London: Oxford University Press, 1999.
11. Zakon o zagotavljanju sredstev za realizacijo temeljnih razvojnih programov obrambnih sil Republike Slovenije 1994-2003 (Uradni list RS, št. 13/1994).
12. North Atlantic Treaty Organisation, Publications. [URL: <http://www.nato.int>], November 2003.
13. Slovenija in Nato. [URL: <http://www.nato.gov.si>], November 2003.
14. Zaključni računi Ministrstva za obrambo RS za obdobje od leta 1992 do leta 2002.